ΤΟ ΒΗΜΑ
ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ

Είδος: Εφημερίδα / Ένθετο : ΒΙΒΛΙΑ
Ημερομηνία: Κυριακή, 21-04-2013
Σελίδα: 1,2,3,4,5,6,7,8 (1 από 8)
Μέγεθος: 8742 cm ²
Μέση κυκλοφορία: 106760
Επικοινωνία εντύπου: (211) 365.7000

Λέξη κλειδί: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΤΣΟΥΔΕΡΟΣ
Ο «ήσυχος» εκσυγχρονιστής, οι μεταρρυθμίσεις, οι αναφορές στο σήμερα
ΣΕΛ. 4

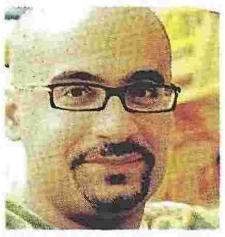

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ
ΤΖΟΥΝΟ ΝΤΙΑΣ
Ο βραβευμένος με Πούλιτζερ συγγραφέας μιλάει για τον αμερικανικό καπιταλισμό
ΣΕΛ. 5

ΤΟ ΒΗΜΑ
βιβλία
www.tovima.gr/books-ideas/

Ο Καρλ Μαρξ (δεξιά) με τη σύζυγό του Τζένι φον Βεστφάλε (αριστερά), τις δύο κόρες του, Λάουρα και Ελεονώρα, και τον Φρίντριχ Ενγκελς

ΚΑΡΛ ΜΑΡΞ

Περισσότερο Ροβεσπιέρος παρά Στάλιν

Μια **αιρετική βιογραφία** που τοποθετεί τον γερμανό φιλόσοφο στην εποχή του και **τον διαφοροποιεί από τους οπαδούς του**

ΤΟΥ **ΓΡΗΓΟΡΗ ΜΠΕΚΟΥ**

Τα ατίθασα μαύρα μαλλιά και η πλούσια γενειάδα του τριαντάρη έχουν αρχίσει να γκριζάρουν το 1848, στις αρχές του χειμώνα. Από μικρός αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα υγείας αλλά οι σκοτούρες του επιούσιου είναι ακόμη περισσότερες. Ο μετανάστης αυτός κάθεται στο γραφείο ενός φτωχικού διαμερίσματος στις Βρυξέλλες και παλεύει με το γραπτό του – είναι αριστερόχειρ και οι λέξεις του ευανάγνωστες. Επιπλέον είναι άυπνος και σπασμωδικά ανήσυχος, τρομακτικά αγχωμένος θα λέγαμε, καθώς σημειώνει κάτι στο χαρτί και την επόμενη στιγμή σηκώνεται από την καρέκλα για να κάνει γρήγορους κύκλους στο δωμάτιο.

Η αριστοκράτισσα γυναίκα του, οι δύο μικρές κόρες του, ο νεογέννητος γιος του και η υπηρέτρια του σπιτιού δεν τον απασχολούν τη συγκεκριμένη ώρα. Το πρόβλημα – για μία ακόμη φορά – είναι ότι δεν προλαβαίνει να τηρήσει την προθεσμία παράδοσης του κειμένου του. Στα αφτιά του αντηχεί η απεγνωσμένη κραυγή του επιστήθιου φίλου και συνεργάτη Φρίντριχ Ενγκελς *«τελείωνε επιτέλους!»* και αυτό τον πιέζει περισσότερο.

Ο Καρλ Μαρξ έγραφε κατά παραγγελία το πολιτικό πρόγραμμα της Κομμουνιστικής Λίγκας και άφησε τους ιθύνοντες στο κεντρικό της γραφείο στο Λονδίνο να σιγοβράζουν περιμένοντας *«να γίνει η δουλειά»*. Το μέλλον απέδειξε ότι η αναμονή άξιζε τον κόπο, επρόκειτο άλλωστε για το μνημειώδες *Κομμουνιστικό μανιφέστο*. Τότε όμως η ταραχώδης καθημερινότητα δεν είχε γίνει ακόμη Ιστορία. Ο εβραϊκής καταγωγής γερμανός θεμελιωτής της υλιστικής αντίληψης – με όρους πολιτικής οικονομίας – του κόσμου, θεωρητικός του σοσιαλισμού και πατέρας του κομμουνισμού, είχε ένα εκπεφρασμένο παράπονο: τον ενοχλούσε που οι περισσότεροι δεν τον έβλεπαν ως ανθρώπινη ύπαρξη αλλά ως μια μηχανή ιδεών.

Ο ίδιος, άνθρωπος ευέξαπτος στις δημόσιες συζητήσεις αλλά τρυφερός πατέρας και σύζυγος, δεν ήξερε ότι επρόκειτο να καταστεί ένα από τα πιο διχαστικά «είδωλα» της Ιστορίας. Πράγματι, για πολλούς παραμένει ένας ευφυής οραματιστής των πολιτικών και οικονομικών μετασχηματισμών, ένας πρωτοπόρος στοχαστής για μια χειραφετημένη μετάλλαξη του κράτους και της κοινωνίας. Ο μεγάλος μαρξιστής ιστορικός Ερικ Χόμπσμπαουμ μάλιστα είχε υποστηρίξει ότι ο Μαρξ διείδε με ανεπανάληπτη οξύνοια μεταγενέστερες εξελίξεις όπως αυτές της καταναλωτικής κοινωνίας και του παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού – κοντολογίς, την εποχή μας.

Βεβαίως υπάρχουν και αυτοί που θεωρούν ότι ο Μαρξ ήταν ένας δαίμονας, η πηγή του κακού για ό,τι πιο ολέθριο και καταστροφικό ξεπήδησε από τη νεωτερικότητα και ακολούθως από τον αιματοβαμμένο 20ό αιώνα – ας θυμηθούμε το στάλινικό καθεστώς. Ωστόσο το πλέον σίγουρο, όπως γράφει ο Τζόναθαν Σπέρμπερ, καθηγητής Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο του Μισούρι με ειδίκευση στην ευρωπαϊκή ιστορία του 19ου αιώνα, είναι ότι *«η αντίληψη του Καρλ Μαρξ ως συγχρόνου μας έχει διαρκέσει πολύ»* ακόμη και μετά την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού το 1989.

Συνέχεια στη σελίδα 2

ΝΙΚΟΣ ΜΠΑΚΟΥΝΑΚΗΣ
nbak@dolnet.gr

Καπιταλισμός

Οι ΗΠΑ ανακαλύπτουν και πάλι τον... καπιταλισμό. Οχι πως έπαψαν να ζουν με αυτόν και σε αυτόν αλλά αρχίζουν να τον μελετούν και πάλι για να μπορέσουν να καταλάβουν τι γίνεται. *«Ενα φάντασμα στοιχειώνει τα τμήματα Ιστορίας των πανεπιστημίων: το φάντασμα του καπιταλισμού»* διαβάζουμε σε πρόσφατο πρωτοσέλιδο ρεπορτάζ της εφημερίδας «The New York Times» («In History departments, it's up with capitalism», 7 Απριλίου 2013, άρθρο ελεύθερα προσβάσιμο στην ιστοσελίδα της εφημερίδας). Για πολλά χρόνια η μεγάλη ιστορία, όπως και η οικονομική ιστορία, ήταν περιθωριοποιημένη στα αμερικανικά πανεπιστήμια. Το κυρίαρχο ρεύμα ήταν η λεγόμενη «Ιστορία από τα κάτω» («History from below»), δηλαδή η έρευνα και η μελέτη των γυναικών, των ομοφυλοφίλων, των μειονοτήτων, των περιθωριακών ομάδων και των περιθωριακών συμπεριφορών. Σημείο τομής για την αλλαγή ήταν το 2008, η χρονιά που ξεσπάει στις ΗΠΑ η κρίση. Τότε αρχίζουν να συνειδητοποιούν ότι τα εργαλεία μελέτης και ανάλυσης του καπιταλισμού και ιδιαίτερα της σχέσης δημοκρατίας και καπιταλιστικής οικονομίας τα έχουν αφήσει να σκουριάζουν. Τα βγάζουν πάλι από τις επιστημονικές αποθήκες και εφέτος σημειώνεται το μεγάλο μπουμ. Καινούργια προγράμματα στα μεγάλα πανεπιστήμια που ανταποκρίνονται στη νέα ζήτηση (στο Columbia, στο Cornell, στο Harvard), πολλά βιβλία, ακόμη και θερινά ολιγοήμερα σχολεία. Το δεκαπενθήμερο θερινό σχολείο του Cornell με τίτλο «History of capitalism» (μέσα στον Ιούνιο) έχει ήδη κλείσει όλες τις θέσεις του, ενώ το T-shirt του με τον τίτλο του σχολείου (κόκκινα γράμματα σε άσπρο φόντο) έχει κάνει τον γύρο των έντυπων και ηλεκτρονικών μέσων. Το θέμα αφορά και την Ελλάδα. Παρατηρούμε ότι τα τελευταία χρόνια η Ιστορία έχει εγκαταλειφθεί, ενώ τα ιστορικά κενά είναι τεράστια. Ευνοείται η «Ιστορία από τα κάτω» (για παράδειγμα, κάτω από εκείνη την καταπληκτική ομπρέλα του «έμφυλου») αλλά και η άκρατη θεωρητικοποίηση που οδηγεί – τις περισσότερες φορές – σε τερατογενέσεις γιατί απουσιάζει το εμπειρικό υλικό (ή, ακόμη χειρότερα, το εμπειρικό υλικό στραγγαλίζεται για να χωρέσει στο κοστούμι της θεωρίας).

www.clipnews.gr

ΤΟ ΒΗΜΑ
ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ

Είδος: Εφημερίδα / Ένθετο : ΒΙΒΛΙΑ
Ημερομηνία: Κυριακή, 21-04-2013
Σελίδα: 1,2,3,4,5,6,7,8 (2 από 8)
Μέγεθος: 8742 cm ²
Μέση κυκλοφορία: 106760
Επικοινωνία εντύπου: (211) 365.7000

Λέξη κλειδί: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ο Μαρξ χωρίς παρωπίδες

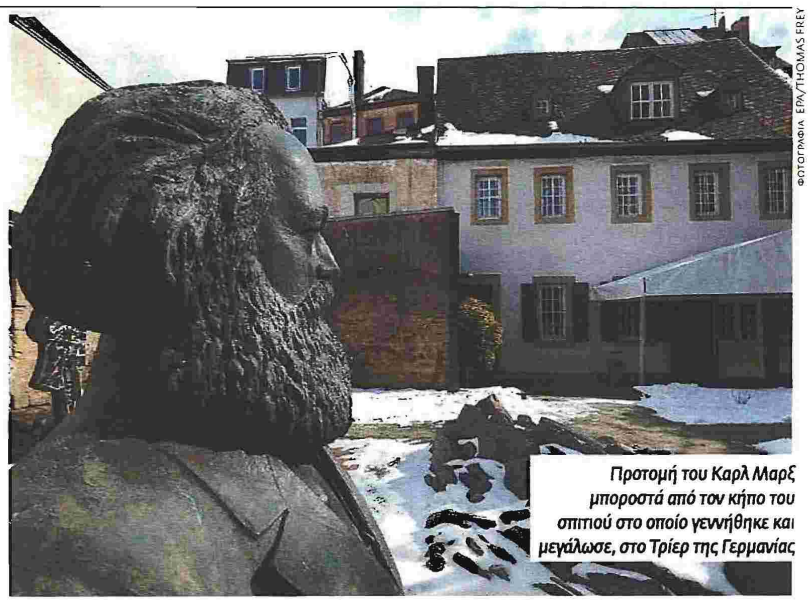

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ EPA/THOMAS FREY

Προτομή του Καρλ Μαρξ μπροστά από τον κήπο του σπιτιού στο οποίο γεννήθηκε και μεγάλωσε, στο Τρίερ της Γερμανίας

JONATHAN SPERBER
Karl Marx: A Nineteenth -Century Life
Εκδόσεις Liveright, 2013, σελ. 648, τιμή 35 δολάρια

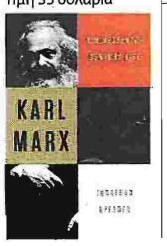

Συνέχεια από τη σελίδα 1

Ομολογουμένως μιλάμε για μια επίδραση διαρκείας και πολλών κατευθύνσεων. Να μην πάμε όμως μακριά: οι «Times» του Λονδίνου, το φθινόπωρο του 2008, με αφορμή τη χρηματοπιστωτική κρίση που κάλπαζε, έγραφαν με πηχυαίους τίτλους *«Επέστρεψε!»*. Διαβάζοντας την εξαίρετη, εξονυχιστικά τεκμηριωμένη νέα βιογραφία του Καρλ Μαρξ που έγραψε ο αμερικανός ιστορικός και κυκλοφόρησε εφέτος τον Μάρτιο υπό τον τίτλο *Karl Marx: A Nineteenth-Century Life (Καρλ Μαρξ: Μια ζωή στον 19ο αιώνα)* αναρωτιέται κανείς αν «έφυγε» ποτέ στην πραγματικότητα.

Διερωτάται ο Σπέρμπερ πώς είναι δυνατόν *«ένας άνθρωπος και όχι ένας μάγος»* να προβλέπει με μαθηματική ακρίβεια τι θα συνέβαινε έπειτα από 150 ή 160 χρόνια. Αποτινάσσοντας τις διάφορες «προβολές» που τείνουν να τον υποκαταστήσουν, καταθέτει ένα φοβερό πορτρέτο – κυριολεκτικώς από την κούνια ίσαμε τον τάφο – για τον Καρλ Μαρξ όχι ως *«προφήτη του μέλλοντος»* αλλά ως *«μια προσωπικότητα του παρελθόντος»*, έναν άνθρωπο της εποχής του τον οποίο όρισαν οι αντιφάσεις της.

Ο ίδιος αντλεί την επιχειρηματολογία του από ένα τεράστιο εκδοτικό έργο εν προόδω, που ξεκίνησε τη δεκαετία του 1920 από τον Νταβίντ Ριαζάνοφ στη Σοβιετική Ενωση, αποτέλεσε πεδίο σύγκρουσης πολιτικών και πολιτιστικών ιδρυμάτων στη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, ενισχύθηκε από τον συντηρητικό καγκελάριο Χέλμουτ Κολ με την επανένωση της Γερμανίας και απέκτησε νέες δυνατότητες με το πρόσφατο άνοιγμα των ρωσικών αρχείων: την κριτική έκδοση των «Απάντων» των Μαρξ και Ενγκελς που είναι γνωστότερα με το γερμανικό ακρωνύμιο «MEGA» και στα οποία ο αμερικανός καθηγητής είχε απεριόριστη πρόσβαση.

Από το «Κεφάλαιο» ως τα ψώνια

Ο Σπέρμπερ τοποθετεί απαρέγκλιτα τον Μαρξ σε ένα σύστημα κατανόησης στο πλαίσιο του 19ου αιώνα, υψώνει ένα τείχος στις μεταγενέστερες θεωρήσεις που έχουν οπωσδήποτε τις σκοπιμότητές τους και συνθέτει την τελική εικόνα *«ως ένα πεδίο αλληλεπίδρασης της ιδιωτικής του ζωής, της δημόσιας δράσης του και των επιστημονικών διεργασιών»*. Επιστρέφει με προσοχή στα πρωτότυπα, μείζονα αλλά και ελάσσονα, συγγράμματα του Μαρξ, τα μεταφράζει εκ νέου αν χρειαστεί και εκμεταλλεύεται εν γένει ένα ετερόκλητο υλικό που περιλαμβάνει από το *Κεφάλαιο* ως τους λογαριασμούς στον μανάβη της γειτονιάς.

Εκεί λοιπόν βρήκε ο Σπέρμπερ «μικρές λεπτομέρειες» που δεν αλλάζουν κατά κανέναν τρόπο τις υπάρχουσες αντιλήψεις για τον Μαρξ – ριζοσπάστης και σίγουρα αφοσιωμένος στην προοπτική της επαναστατικής αλλαγής – αλλά *«αλλάζουν την εικόνα που έχουμε για τον ίδιο»*, τη διευρύνουν, θα λέγαμε, με την ανάδειξη των χρόνιων αμφιβολιών, της επιφυλακτικότητας που είχε ακόμη και για τη λεγόμενη «δικτατορία του προλεταριάτου».

Προετοίμαζε μια ομιλία, επίσης το 1848, στην οποία σκόπευε να χαρακτηρίσει ό,τι έμελλε εν συνεχεία να καταστεί – μέσω της καθοριστικά επιδραστικής ερμηνείας του Ενγκελς – βασική παράμετρος του μαρξιστικού δόγματος ως μια «ανοησία». Οι σκληροπυρηνικοί ιδεολόγοι μελετητές το απορρίπτουν αυτό ως ιερόσυλη παραχάραξη, αλλά ο Σπέρμπερ το υπερασπίζεται ως αυθεντικό. Αλλωστε τα όσα κατέλιπε ο Μαρξ στην ανθρωπότητα, υπογραμμίζει ο συγγραφέας, δεν είναι μια συντεταγμένη και μεταφυσικά αλάνθαστη οικονομικοπολιτική φιλοσοφία αλλά η δημιουργική αντίδραση ενός λαμπρού πνεύματος στα μεγάλα γεγονότα της εποχής του.

Ενας άνθρωπος της εποχής του

Ο αμερικανός ιστορικός εμμένει στην τόσο παραμελημένη δημοσιογραφική του ιδιότητα, που αποτυπώνει με τον εναργέστερο τρόπο την ακάματη πολιτική δράση του – σιχαινόταν τον πρωσικό δεσποτισμό – στη διάρκεια αλλά και στον απόηχο της Επανάστασης του 1848-49 στην Ευρώπη, όπως επίσης και στον ρόλο που διαδραμάτισε στη δημιουργία αλλά και στη διάλυση της Πρώτης Διεθνούς.

«Η αντίληψη του Μαρξ ως συγχρόνου μας του οποίου οι ιδέες διαμορφώνουν ακόμη τον κόσμο στον οποίο ζούμε εξεμέτρησε το ζην» τονίζει ο Σπέρμπερ και είναι καιρός να τον επανεκτιμήσουμε αλλιώς, *«να τον κατατάξουμε σε μια μακρινή εποχή που όλο και περισσότερο απομακρύνεται από τη δική μας: την εποχή της Γαλλικής Επανάστασης, της εγελιανής σκέψης, των πρώιμων χρόνων της Βιομηχανικής Επανάστασης και της πολιτικής οικονομίας που εκπηγάζει από αυτήν»*.

Είναι ενδεικτικό ότι ο Μαρξ δεν αμφισβήτησε τις βασικές παραδοχές της πολιτικής οικονομίας του καιρού του, όπως οι θεωρίες του Ανταμ Σμιθ, αντιθέτως τις ασπάστηκε και τις ενσωμάτωσε στο έργο του *«στην πλέον προωθημένη και σωστή εκδοχή τους»*. Η κριτική του αφορούσε κυρίως την απροθυμία των πολιτικών οικονομολόγων *«να αναπτύξουν και να επεκταθούν στις συνέπειες των ιδεών τους»*.

Ο Μαρξ, ο οποίος δεν πίστευε σε μια συνολική αντικατάσταση της αστικής κουλτούρας από αυτήν του εργατικού κινήματος, απέρριπτε φέρ' ειπείν τις πιο σοσιαλίζουσες κριτικές στο έργο του πατέρα της κλασικής οικονομικής επιστήμης Ντέιβιντ Ρικάρντο. Σε ό,τι αφορά τώρα την ποιότητα της ριζοσπαστικής του φύσης *«ο Μαρξ ήταν υπέρμαχος μιας βίαιης, ενδεχομένως ακόμη και μιας τρομοκρατικής επανάστασης»* αλλά που θα είχε *«περισσότερες ομοιότητες με τις ενέργειες του Ροβεσπιέρου παρά με αυτές του Στάλιν»*.

Επιπροσθέτως η εβραϊκότητα του Μαρξ, ακριβώς επειδή ο πατέρας του βαφτίστηκε προτεστάντης, απασχόλησε περισσότερο τους άλλους παρά τον ίδιο. Αλλοι έφθασαν να τον πουν αντισημίτη και άλλοι, όπως ο Χίτλερ, σκάρωσαν ευφάνταστες έννοιες όπως «εβραιομπολσεβικισμός». Ο Καρλ Μαρξ πάντως δεν τα πήγαινε καθόλου καλά με το χρήμα. Εφθασε στο σημείο να ζητήσει από τη μητέρα του προκαταβολή της κληρονομιάς του. Σε κάθε περίπτωση μια εντυπωσιακή βιογραφία: άλλο πράγμα ο Μαρξ, άλλο οι μαρξιστές.

Λογοτεχνία VS θεωρίας

ΤΣΒΕΤΑΝ ΤΟΝΤΟΡΟΦ
Η λογοτεχνία σε κίνδυνο
Μετάφραση Χρύσα Βαγενά, εισαγωγή Νάσος Βαγενάς, Εκδόσεις Πόλις, 2013, σελ. 108, τιμή 12 ευρώ

Ο Τσβετάν Τοντορόφ επιτίθεται στο «φορμαλιστικό γκέτο» των λογοτεχνικών θεωριών και **διεκδικεί την επιστροφή στην πραγματικότητα**

ΤΟΥ **ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΒΙΣΤΩΝΙΤΗ**

Το θεωρητικό έργο του Τσβετάν Τοντορόφ δεν περιορίζεται στους τομείς της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, της Ιστορίας και της Πολιτικής Φιλοσοφίας, αλλά εκτείνεται και στον τομέα της Δοκιμιογραφίας γενικώς και όχι της λεγόμενης Θεωρίας της Λογοτεχνίας – οτιδήποτε και αν σημαίνει αυτό και παρά το γεγονός ότι πέρασε και ο ίδιος από τον στρουκτουραλισμό, υπήρξε μαθητής του Ρολάν Μπαρτ και εντάχθηκε μια εποχή στο ασαφές εν πολλοίς ρεύμα που λέγεται φορμαλισμός.

Ολα αυτά βέβαια αφορούν το έργο του ως τις αρχές της δεκαετίας του 1980, όταν και ο ίδιος «απογαλακτίζεται» από το υπερθεωρητικό πλαίσιο της εποχής και η γραφή του αποκτά τα χαρακτηριστικά της κριτικής δοκιμιογραφίας, όπου με γλώσσα διαυγή και απολύτως συγκεκριμένη πραγματεύεται τα κατά περίπτωση θέματά του.

Το δοκίμιο *Η λογοτεχνία σε κίνδυνο* είναι η – ας πούμε – απάντησή του σε ένα κρίσιμο ερώτημα: από τι κινδυνεύει η λογοτεχνία, δηλαδή αν έχει μέλλον τελικά. Η απάντησή του είναι «ναι, υπό προϋποθέσεις». (Και δεν είναι τυχαίο που χρησιμοποιεί τόσα παραδείγματα από τους κλασικούς, δηλαδή αξίες μη αναλώσιμες ή αντικαταστατές).

Στην εισαγωγή του ο Νάσος Βαγενάς διαβάζει πολύ σωστά τις θέσεις του Τοντορόφ: Η λογοτεχνία δεν κινδυνεύει παρά από τον προσχηματικό τρόπο με τον οποίο τη χρησιμοποιούν σήμερα κάποιοι θεωρητικοί, ως πρόφαση δηλαδή και όχι ως ουσία, τουτέστιν ως ζωή που η ίδια η ζωή δημιουργεί. Εντοπίζει ένα φαινόμενο κατ' εξοχήν ενδοακαδημαϊκό: να μη διδάσκονται τα λογοτεχνικά έργα καθαυτά αλλά οι μέθοδοι προσέγγισής τους. Επομένως, η αξία του στοχασμού δεν πρέπει να παραγνωρίζεται, όμως ειδικά για τα έργα της δημιουργικής φαντασίας ο θεωρητικός στοχασμός έχει τα όριά του.

Υπό την έννοια αυτή το δοκίμιό του είναι τουλάχιστον ερεθιστικό. Θα έλεγα ότι ο πάλαι ποτέ στρουκτουραλιστής Τοντορόφ έγραψε ένα νηφάλιο και πολύ ενδιαφέρον κείμενο καντιανής φύσεως (αν μας επιτρέπεται), δηλαδή τη δική του μικρή συμβολή στην κριτική της κρίσεως. Κέντρο φυσικά της προβληματικής του είναι το περιεχόμενο και η ουσία της λογοτεχνίας. Με δύο λέξεις, η ανθρώπινη εμπειρία.

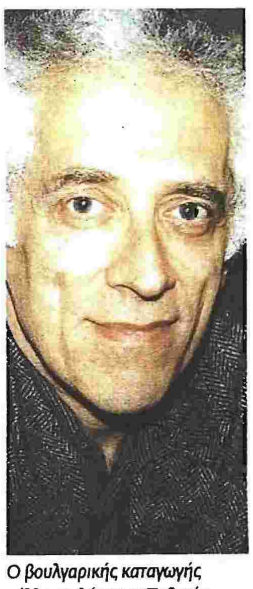

Ο βουλγαρικής καταγωγής γάλλος φιλόσοφος Τσβετάν Τοντορόφ

www.clipnews.gr

ΤΟ ΒΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ

Είδος: Εφημερίδα / Ένθετο : ΒΙΒΛΙΑ
Ημερομηνία: Κυριακή, 21-04-2013
Σελίδα: 1,2,3,4,5,6,7,8 (3 από 8)
Μέγεθος: 8742 cm ²
Μέση κυκλοφορία: 106760
Επικοινωνία εντύπου: (211) 365.7000

Λέξη κλειδί: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ο συγγραφέας και η Ιστορία

Πώς εντάσσει ο Θανάσης Βαλτινός στην πεζογραφία του ιστορικά γεγονότα.
Ερωτηματικά για τον ρόλο της κριτικής και τον «χειρισμό» της από τον μελετητή Δ. Παϊβανά

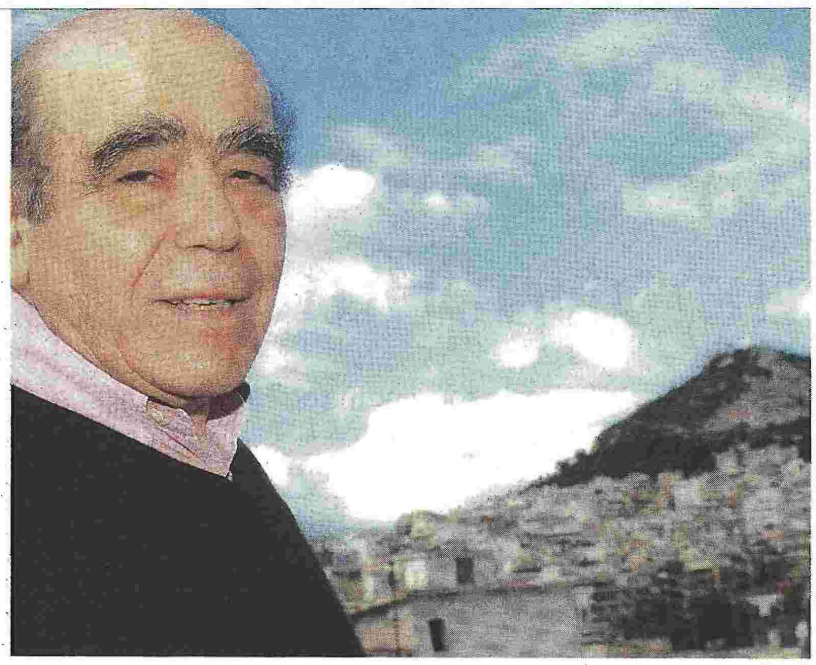

Η Μικρασιατική Καταστροφή, η μετανάστευση και ο Εμφύλιος αποτελούν σημαντικό μέρος της πεζογραφίας του Θανάση Βαλτινού

ΤΟΥ **ΒΑΓΓΕΛΗ ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ**

Η οδυνηρή περιπέτεια της Μικρασιατικής Καταστροφής, τα πολλαπλά μεταναστευτικά δεινά και το δραματικό βάρος του Εμφυλίου, που θα αποδεσμεύσουν ένα παρατεταμένο κύμα βίας και εθνικής ή ιδεολογικής έξαρσης στην ελληνική κοινωνία (ακόμη και όταν οι συγκρούσεις θα αρχίσουν να απομακρύνονται από το προσκήνιο), έχουν απασχολήσει ένα σημαντικό μέρος (ενδεχομένως το κρισιμότερο) της πεζογραφίας του Θανάση Βαλτινού: από την *Κάθοδο των εννιά* (1963), το *Συναξάρι Ανδρέα Κορδοπάτη* (1964), τα *Τρία ελληνικά μονόπρακτα* (1978), τα *Στοιχεία για τη δεκαετία του '60* (1989), την *Ορθοκωστά* (1994) και το δεύτερο *Συναξάρι Ανδρέα Κορδοπάτη* (2000) ως το *Ημερολόγιο 1836-2011* (2001), τον *Τελευταίο Βαρλάμη* (2010) και τον *Ανάπλου* (2012).

Με τη μελέτη του *Βία και αφήγηση* ο Δημήτρης Παϊβανάς συγκεντρώνει την προσοχή του στα έξι πρώτα έργα. Εκείνο το οποίο ενδιαφέρει πρωτίστως τον μελετητή είναι να δείξει πώς η μορφή των υπό εξέταση κειμένων βοηθάει τον συγγραφέα να διαρρήξει το σκληρό, αν όχι και αδιαπέραστο, περίβλημα που θα επιστρατεύει η πολιτική αλλά και η εθνική-φυλετική ιδεολογία προκειμένου να κρύψει (ή έστω να απαλύνει) τον αιματηρό βηματισμό της Ιστορίας.

Ο Βαλτινός θα κάνει προς αυτή την κατεύθυνση τρία πράγματα: θα χρησιμοποιήσει την αλληγορία και τη μεταφορά (δίχως να παραβλέψει ποτέ τα ιστορικά συμφραζόμενα της δράσης), θα υιοθετήσει την παρωδία ως μέσο για την ειρωνική εξάρθρωση των αφηγηματικών συμβάσεων και θα εφαρμόσει τις μεθόδους της προφορικής ιστορίας με την επίκληση του τοπικού ντοκουμέντου και της προσωπικής μαρτυρίας. Ενα τέτοιο πλαίσιο θα του επιτρέψει να δει τον Εμφύλιο χωρίς το ιδεολογικό κοστούμι που του φόρεσαν το μετεμφυλιακό κράτος και η Αριστερά. Οι ευθύνες για τη βία θα επιμεριστούν εδώ και στις δύο παρατάξεις και η οποιαδήποτε σωτηριολογική προοπτική θα απουσιάσει πανηγυρικά.

Αναλόγως θα κινηθεί ο συγγραφέας και ως προς τη μετανάστευση. Βάζοντας στη θέση του νόστου την ανάγκη για μια καινούργια φυγή ο πολυσυζητημένος Κορδοπάτης θα αναζητήσει την ατομική του ολοκλήρωση σε υπερεθνική προοπτική και θα αναγνωρίσει ως πατρίδα του όποια γη είναι σε θέση να του εξασφαλίσει οικονομική προκοπή.

Και η ιδεολογία της Μικρασιατικής Καταστροφής; Ο Βαλτινός θα ανεβάσει εν προκειμένω έναν πολυπρόσωπο θίασο επί σκηνής φανερώνοντας μέσα από τον ελλειπτικό λόγο των μελών του ότι οι Ελληνες δεν υπήρξαν κατά τη διάρκεια της εκστρατείας στον Σαγγάριο λιγότερο βίαιοι από όσο υπήρξαν οι Τούρκοι στην πυρπόληση της Σμύρνης. Ο παρηγορητικός και εξωραϊστικός λόγος του εθνικού αφηγήματος θα λάμψει διά της απουσίας του για άλλη μια φορά.

Ενδελεχής γνώση, περίεργες σκέψεις

Οι προσεγγίσεις του Παϊβανά βασίζονται σε ενδελεχή γνώση των πηγών και προϋποθέτουν ένα περιεκτικό ερμηνευτικό σύστημα από το οποίο δεν λείπει το καινοτόμο πνεύμα. Η εισαγωγή των εννοιών της αλληγορίας, της μεταφοράς, της παρωδίας και της ειρωνείας στην προσπάθεια διερεύνησης των δεσμών τους οποίους αναπτύσσει ο Βαλτινός με τη συγκαιρινή του αλλά και την απώτερη ιστορική πραγματικότητα ενσωματώνει συνεχώς τις κριτικές αναγνώσεις που έχουν προηγηθεί και διευρύνει εποικοδομητικά την οπτική μας γωνία για την πεζογραφική παραγωγή του.

Από αυτή την άποψη βρίσκω σχεδόν ακατανόητο το εισαγωγικό κεφάλαιο του βιβλίου, όπου ο μελετητής, αφού επαναφέρει τον μύθο περί θεωρητικής αδαημοσύνης της κριτικής, καταλογίζει στους κριτικούς του Βαλτινού όσα προβλήματα δεν κατορθώνει να λύσει ούτε ο ίδιος. Επειτα από πολλές σελίδες ο Παϊβανάς δεν θα απαντήσει στο πού ακριβώς τοποθετούνται τα όρια μεταξύ μοντερνισμού και μεταμοντερνισμού σε έναν συγγραφέα ο οποίος διαφεύγει συνεχώς από τη λαβίδα των κατηγοριοποιήσεων.

Επίσης, θα αποδώσει στον μεταμοντερνισμό χαρακτηριστικά που μπορεί να αποδοθούν στην προμοντερνιστική περίοδο (εκτός αν πιστέψουμε στα σοβαρά ότι το νόημα ή η συνεκτικότητα ανήκουν στον μοντερνισμό και η αναποφασιστικότητα ή η αποσπασματικότητα υπηρετούν μόνο τον μεταμοντερνισμό). Ακόμη, ο Παϊβανάς θα μας βάλει σε περίεργες σκέψεις σχετικά με διάφορα ζητήματα ορολογίας. Γιατί, επί παραδείγματι, να ονομάσουμε την *Ορθοκωστά* ιστορικό μυθιστόρημα όταν η έννοια της ιστορικής μεταμυθοπλασίας εξηγεί πολύ καλύτερα τις πολλαπλές αυτοϋπονομεύσεις της;

Τέλος, ο μελετητής δεν θα αποφύγει να ψάξει πίσω από τις αποδομητικές τεχνικές των βιβλίων τα οποία μελετά κάποιες σταθερές πολιτικές σημασίες – βάζοντας τώρα στο παιχνίδι την κριτική από την πίσω πόρτα, αφού το προσφιλές θέμα του είναι να την ταυτίζει με τον ρόλο του απολογητή των σταθερών λογοτεχνικών σημασιών.

Εργα όπως του Βαλτινού είναι λογικό να προκαλούν σωρεία περίπλοκων και αντιφατικών ερωτημάτων. Δεν χρειάζεται να βγάλουμε από την ντουλάπα τον σκελετό της απαρχαιωμένης διαμάχης ανάμεσα στη φιλολογία και την κριτική για να τα αντιμετωπίσουμε. Η ανταλλαγή και ο διάλογος μπορεί να φέρουν απείρως καλύτερα αποτελέσματα.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΪΒΑΝΑΣ
Βία και αφήγηση. Ιστορία, ιδεολογία και εθνικός πολιτισμός στην πεζογραφία του Θανάση Βαλτινού
Εκδόσεις Εστία, 2012, σελ. 309, τιμή 15 ευρώ

Γιατροί ανεύθυνοι, δικηγόροι εκμεταλλευτές

Η **νομική αντιμετώπιση των ιατρικών λαθών** σε ΗΠΑ και Ελλάδα. Οι μηνύσεις, ο χορός των αποζημιώσεων, η σχέση νομικής και ιατρικής επιστήμης

ΤΗΣ **ΚΑΤΕΡΙΝΑΣ ΛΥΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΥ**

Ο Γρηγόρης Παπαθεοδώρου είναι ένας διαπρεπής δικηγόρος, ειδικευμένος σε ιατρικά σφάλματα. Κατά την 20χρονη θητεία του σε γνωστό δικηγορικό γραφείο των ΗΠΑ δεν απέκτησε μόνο πολύτιμη εμπειρία, αλλά και τη σφοδρή επιθυμία να τη μεταφέρει στο χαρτί για να γίνει, όπως λέει, *«κτήμα της κοινωνίας των πολιτών»*, αλλά και για να περιγράψει τα καλά και τα άσχημα του συστήματος, καθώς και τις προσπάθειες εκσυγχρονισμού του.

Κάπως έτσι προέκυψε το βιβλίο *Οταν ο Ιπποκράτης συναντά τη... Θέμιδα. Ιατρονομικά*. Πίσω από τον λόγο (σε πρώτο πρόσωπο) του Παπαθεοδώρου βρίσκεται ο καθηγητής της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών Χαράλαμπος Μουτσόπουλος. Ενας δικηγόρος, λοιπόν, μιλάει «διά στόματος» ενός γιατρού; Και όμως, είναι απολύτως θεμιτό, καθώς το βιβλίο επιχειρεί να «παντρέψει» την Ιατρική με τη Νομική επιστήμη έχοντας ως... κουμπάρο τον λογοτεχνικό λόγο.

Ο Χ. Μουτσόπουλος επιθυμεί να προσεγγίσει το ζήτημα της ιατρικής ευθύνης από ιατρική, νομική και ανθρώπινη σκοπιά. Οταν ένας γιατρός υποπέσει σε σφάλμα, το ιατρικό πρόβλημα μετατρέπεται και σε νομικό. Στις ΗΠΑ, όπου το φαινόμενο έχει πάρει επιδημικές διαστάσεις, οι ασθενείς με τους δικηγόρους από τη μια πλευρά, οι γιατροί με τις ασφαλιστικές εταιρείες από την άλλη, στρέφονται οι μεν εναντίον των δε για να μοιραστούν την «πίτα». Προκύπτουν έτσι μηνύσεις και επιδικάζονται μυθικά ποσά. Και στην Ελλάδα; Η «ιατρονομική» σχέση βρίσκεται ακόμα στα σπάργανα, αλλά τα περιστατικά αγωγών για εσφαλμένη ιατρική πράξη αυξάνονται χρόνο με τον χρόνο, όπως μαθαίνουμε από το βιβλίο.

Ο Χ. Μουτσόπουλος, διά «στόματος» Γρηγόρη Παπαθεοδώρου, προχωρεί σε μια συγκριτική παρουσίαση του ζητήματος σε Ελλάδα και ΗΠΑ παραθέτοντας παραδείγματα που δίνουν βιωματικό χαρακτήρα στο εγχείρημα: αμέλεια, λάθη που στοιχίζουν ανθρώπινες ζωές και ένας χορός αποζημιώσεων που κάνουν τον αναγνώστη να επανακαθορίσει την εικόνα του δικηγόρου και του γιατρού.

Οπως τονίζεται στον επίλογο, οι μεν δικηγόροι και οι δικαστές που ασχολούνται με τον ιατρονομικό κλάδο χρειάζεται να αποκτήσουν βαθιά εξειδίκευση, οι δε γιατροί *«παιδεία, αγωγή, ειλικρινή αντιμετώπιση, υπεύθυνη στάση, δύναμη παραδοχής»*. Ο αρθρογράφος Ντουγκ Λάρσον άλλωστε το έχει πει: *«Το να κάνεις λάθος είναι ανθρώπινο. Το να το παραδέχεσαι είναι υπεράνθρωπο»*.

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ Μ. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ
Οταν ο Ιπποκράτης συναντά... τη Θέμιδα. Ιατρονομικά
Εκδόσεις Λιβάνη, 2013, σελ. 111, τιμή 8 ευρώ

www.clipnews.gr

ΤΟ ΒΗΜΑ
ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ

Είδος: Εφημερίδα / Ένθετο : ΒΙΒΛΙΑ
Ημερομηνία: Κυριακή, 21-04-2013
Σελίδα: 1,2,3,4,5,6,7,8 (4 από 8)
Μέγεθος: 8742 cm ²
Μέση κυκλοφορία: 106760
Επικοινωνία εντύπου: (211) 365.7000

Λέξη κλειδί: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ο βίος ενός «ήσυχου» μεταρρυθμιστή

Η ιστορία του ιδρυτή της Τράπεζας της Ελλάδος **Εμμανουήλ Ι. Τσουδερού**, οι προσπάθειες νομισματικού εκσυγχρονισμού και οι αναλογίες με το σήμερα

Ο Εμμανουήλ Ι. Τσουδερός, υποδιοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος, σε φωτογραφία του 1928

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΔΡΙΤΣΑ
Εμμανουήλ Ι. Τσουδερός, (1882-1956). Κεντρικός Τραπεζίτης και Πολιτικός
Εκδόσεις Τράπεζας της Ελλάδος, 2013, σελ. 442, τιμή 20 ευρώ

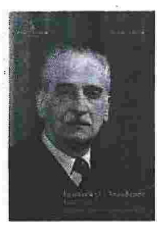

ΤΟΥ **ΓΙΑΝΝΗ Ν. ΜΠΑΣΚΟΖΟΥ**

Οι βιογραφίες και μάλιστα οικονομικών ή πολιτικών προσώπων δεν είναι κάτι συνηθισμένο στην ελληνική βιβλιογραφία, αναντίστοιχα προς ό,τι συμβαίνει στον δυτικό κόσμο, όπου οι βιογραφίες και οι αυτοβιογραφίες προκαλούν μεγάλο ενδιαφέρον και επηρεάζουν την κοινή γνώμη, αλλά και τις έρευνες. Η κυρία Μαργαρίτα Δρίτσα, καθηγήτρια Οικονομικής Ιστορίας, συνέταξε τη βιογραφία του Εμμανουήλ Τσουδερού, που για εμάς σήμερα έχει μια αναπάντεχη αναλογία με την παρούσα κρίση.

Ο Εμμανουήλ Τσουδερός, γόνος της Κρήτης, συνδέθηκε με την Τράπεζα της Ελλάδος από την ίδρυσή της, γι' αυτό και η βιογραφία του μπορεί να ενταχθεί στο corpus των ελάχιστων βιβλίων που έχουμε για την ιστορία της ελληνικής κεντρικής τράπεζας. Οι μόνες γνωστές ιστορίες είναι αυτή που συνέγραψε ο πεζογράφος Ηλίας Βενέζης με τίτλο *Το χρονικόν της Τραπέζης της Ελλάδος*, έργο του 1955, το οποίο βασίστηκε και σε προφορικές μαρτυρίες και σημειώματα του ίδιου του Τσουδερού, και το επίτομο *Τα πρώτα πενήντα χρόνια της Τραπέζης της Ελλάδος, 1928-1978*, βασισμένο στα εσωτερικά αρχεία της τράπεζας.

Η βιογραφία του Τσουδερού χωρίζεται σε τρία ευκρινή ιστορικά μέρη. Το πρώτο αναφέρεται στα χρόνια που έζησε στην Κρήτη, στα ταξίδια του στο εξωτερικό, στην επιστροφή και συμμετοχή του στις ελληνικές κυβερνήσεις, στην εμπλοκή του στα ζητήματα του διακανονισμού των πολεμικών χρεών με τη Βρετανία και του ελληνικού εξωτερικού χρέους, και στον διορισμό του ως υποδιοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος.

Το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει την περίοδο της νομισματικής σταθεροποίησης, όπου ως διοικητής πια της ΤτΕ αντιμετώπισε τη διεθνή οικονομική κρίση όσο και τις επιθέσεις εναντίον του Ιδρύματος, το οποίο και εκσυγχρόνισε. Η απομάκρυνσή του από την τράπεζα και ο εκτοπισμός του από τον Μεταξά τερματίζουν αυτή την περίοδο, που είναι και η πιο σημαντική στη βιογραφία του.

Το τρίτο μέρος αφορά την επάνοδό του στην πολιτική, περιλαμβάνει τη δράση του κατά τη διάρκεια και μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, όταν, ως πρωθυπουργός της νόμιμης κυβέρνησης στο εξωτερικό, χειρίστηκε μεταξύ άλλων τη διάσωση του χρυσού της ΤτΕ, τις σχέσεις με τους συμμάχους, κυρίως τους Βρετανούς με τους οποίους θα έχει ταραγμένες σχέσεις.

«Συντηρητικός σοσιαλιστής»

Η συγγραφέας στέκεται ιδιαίτερα στον Μεσοπόλεμο μελετώντας τη στάση του Εμμ. Τσουδερού σε διάφορα κρισιακά ζητήματα που τον ανάγκασαν να διαφοροποιηθεί από τους συγκαιρινούς του. Για παράδειγμα, ο Τσουδερός έβλεπε τους μικρασιάτες πρόσφυγες ως ανανεωτική δύναμη, σε αντίθεση με άλλους παράγοντες της εποχής του, και η Ιστορία τον δικαίωσε.

Για τις απόψεις του θα συγκρουστεί πολλές φορές και με διάφορες εξουσίες. Με τους βασιλείς Παύλο και Φρειδερίκη που τον ήθελαν κομματάρχη τους, με την Αμερικανική Οικονομική Αποστολή που τον θεωρούσε, κακώς, πληθωριστή, με τους Βρετανούς για τις σκευωρίες τους κ.λπ. Θα διαφωνήσει ακόμη και με τον ομοϊδεάτη του Ελ. Βενιζέλο, με τους εκπροσώπους των ανταγωνιστικών τραπεζών, με ορισμένα στελέχη του Λαϊκού Κόμματος για να υπερασπιστεί την αναγκαιότητα της ύπαρξης κεντρικής τράπεζας.

Οι αναλογίες με το σήμερα τις οποίες σημειώνει η συγγραφέας βρίσκονται στην ύφεση και στην ανεργία που βιώνουμε μετά το 2010 και που επιτάσσουν θεσμικές και δομικές αλλαγές. Ομοίως, η λειτουργία της Τράπεζας της Ελλάδος την περίοδο του Μεσοπολέμου εντάχθηκε στις προσπάθειες του Τσουδερού για θεσμικό εκσυγχρονισμό και εξυγίανση των δημοσιονομικών μεγεθών, έτσι ώστε να εξασφαλιστεί και πάλι η εθνική αξιοπιστία και να βγει η χώρα από την κρίση. Έτσι και τότε η πολιτική ηγεσία έδειχνε εγκλωβισμένη σε στενά πολιτικά και κομματικά συμφέροντα και οι πολιτικοί εκπρόσωποι αδυνατούσαν να αναζητήσουν την υπέρβαση και να κινηθούν προς όφελος του κοινωνικού συνόλου.

Η βιογραφία που μας παρέδωσε η κυρία Μαργαρίτα Δρίτσα φανερώνει και την προσωπικότητα του βιογραφούμενου, έτσι όπως αυτή συντίθεται από πολλές μικρές ψηφίδες, τόσο της έντονης πολιτικής όσο και της προσωπικής του ζωής, παρ' όλο που αυτές οι δύο έμοιαζαν μερικές φορές να μην επικοινωνούν. Ο Τσουδερός πορεύθηκε με τον Βενιζέλο και ενστερνίστηκε πολλές από τις αρχές και πρωτοβουλίες του. Αλλά αυτός, αντίθετα με τον Εθνάρχη, που ήταν εξωστρεφής και ριψοκίνδυνος, ήταν εσωστρεφής, προσεκτικός στις κινήσεις του και ορισμένες φορές έδειχνε αναποφάσιστος, ίσως επειδή πολλές φορές προσπάθησε να λειτουργήσει ως ισορροπιστής και ενδιάμεσος μεταξύ αντιτιθέμενων πολιτικών.

Αν και εμπνεόταν από τις εκσυγχρονιστικές αρχές, εν τούτοις δεν τις υποστήριζε σε εκείνες τις περιπτώσεις που παρέβαιναν τον αυστηρό αξιακό του κώδικα. Ο Εμμανουήλ Τσουδερός πολιτεύθηκε και έζησε ως ένας σοβαρός αστός, γι' αυτό και η βιογράφος του, θέλοντας να τονίσει τις κοινωνικές του ευαισθησίες, τον χαρακτηρίζει *«συντηρητικό σοσιαλιστή»*. Η δημόσια εικόνα του δεν έχει κάτι εντυπωσιακό: μάλλον άχρωμη, έκρυβε τον εσωτερικό δυναμισμό του και την πίστη του στις δυνάμεις του εκσυγχρονισμού.

Ο Τσουδερός για τις επενδύσεις

Το Γενικό Συμβούλιο της Τράπεζας της Ελλάδος συνεδριάζει υπό τον Εμμανουήλ Ι. Τσουδερό στο οικόπεδο του υπό ανέγερση κεντρικού καταστήματος, στις 20 Νοεμβρίου 1933

«Πιστεύω ότι μόνον διά του ξένου κεφαλαίου δύναται ν' αναπτυχθή πλουτολογικώς η χώρα. Διότι ου μόνον μας λείπουν τα προς τούτο αναγκαία κεφάλαια, αλλά προ παντός διότι δεν έχομεν κατάλληλον τεχνικόν προσωπικόν και τα μηχανικά μέσα. Εν τούτοις η αθρόα εκχώρησις των επιχειρήσεων τούτων, αι οποίαι μέχρις ου καταστούν παραγωγικαί απαιτούν δαπάνας διά την υπηρεσίαν των χορηγουμένων δανείων, δεν είναι έργον συνετής οικονομικής πολιτικής. Ιδέτε τι κοστίζουν ήδη τα δάνεια της Ούλεν, των σιδηροδρόμων, των αποξηράνσεων, των τηλεφώνων κτλ. Προσετέθη εξ αφορμής αυτών εις τον προϋπολογισμόν βάρος αισθητόν, αρκετόν ήδη ώστε να χρειάζεται "διάλειμμα" διά να ετοιμασθώμεν διά τας δαπάνας νέων εν τω μέλλοντι παραχωρήσεων. Βλέπετε αυτή είναι η δυσμενής άποψις των υποθέσεων αυτών. Εάν επί εν έτος σταματήσωμεν, εάν τας νέας επιχειρήσεις που θα παρουσιασθούν τας συζητήσωμεν μετά προσοχής και υπό το φως των οικονομικών μας δυνάμεων, εστέ βέβαιος ότι θα είναι τούτο προς το συμφέρον και της εθνικής οικονομίας αλλά και του τόπου από απόψεως πολιτικής. Εις στιγμάς οικονομικών δυσχερειών ενός τόπου, δεν συμφέρει να υπάρχουν πολλά ξένα συμφέροντα, τα οποία ποίος δύναται προϊδη τίνας αξιώσεις θα επιδιώξουν εν περιπτώσει απροβλέπτων εμποδίων».

(Απόσπασμα εμπιστευτικής επιστολής του Εμμ. Τσουδερού προς τον δικτάτορα Θεόδωρο Πάγκαλο την 4η Ιουλίου 1926. Δημοδιεύθηκε στο βιβλίο του Θ. Βερέμη «Οικονομία και δικτατορία», 1982)

www.clipnews.gr

ΤΟ ΒΗΜΑ
ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ

Είδος: Εφημερίδα / Ένθετο : ΒΙΒΛΙΑ
Ημερομηνία: Κυριακή, 21-04-2013
Σελίδα: 1,2,3,4,5,6,7,8 (5 από 8)
Μέγεθος: 8742 cm ²
Μέση κυκλοφορία: 106760
Επικοινωνία εντύπου: (211) 365.7000

Λέξη κλειδί: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΒΙΒΛΙΩΝ

«Από το γράψιμο δεν παίρνω καμία ικανοποίηση»

Ο βραβευμένος με Πούλιτζερ συγγραφέας και καθηγητής στο MIT, γεννημένος στη Δομινικανή Δημοκρατία αλλά πολιτογραφημένος Αμερικανός, **μιλάει για τις ΗΠΑ και τα social media, για τη δημιουργική γραφή και την ανάγνωση**

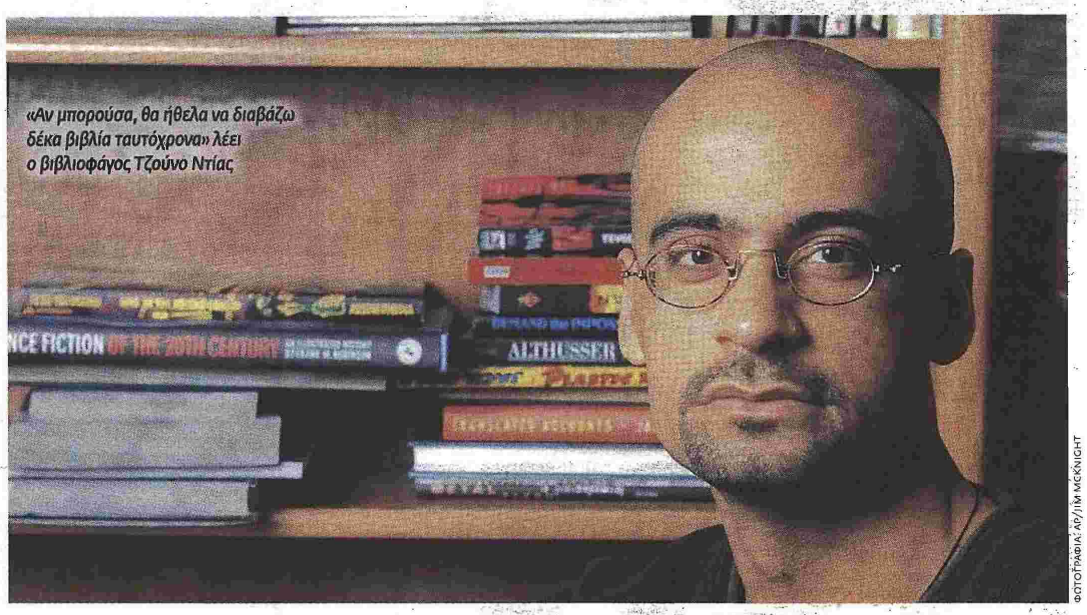

«Αν μπορούσα, θα ήθελα να διαβάζω δέκα βιβλία ταυτόχρονα» λέει ο βιβλιοφάγος Τζούνο Ντίας

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ: AP/JIM MCKNIGHT

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΟΝ **ΜΑΚΗ ΠΡΟΒΑΤΑ**

JUNOT DIAZ
Η σύντομη θαυμαστή ζωή του Οσκαρ Γουάο

Μετάφραση Αλέξανδρος Καλοφωλιάς, Εκδόσεις Λιβάνη, 2009, σελ. 415, τιμή 18,35 ευρώ

Γεννήθηκε το 1968 στη φτωχή Δομινικανή Δημοκρατία και εξελίχθηκε σε πολύ σημαντικό συγγραφέα στις ΗΠΑ. Αλλά αυτό είναι το λιγότερο που έχει καταφέρει ο Τζούνο Ντίας. Η πρώτη συλλογή διηγημάτων του με τίτλο *Drown* (1997) έγινε μπεστ σέλερ. Το πρώτο του μυθιστόρημα (2007), *Η σύντομη θαυμαστή ζωή του Οσκαρ Γουάο* (στα ελληνικά από τις εκδ. Λιβάνη), κέρδισε το βραβείο Πούλιτζερ.

Η δεύτερη συλλογή διηγημάτων του (2012) με τίτλο *This is how you lose her* ήταν υποψήφια για το National Book Award. Το νέο βιβλίο του Τζούνο Ντίας θα εκδοθεί μέσα στους επόμενους μήνες από τις εκδόσεις Πατάκη. Είναι μόνιμος συνεργάτης – γράφει μικρές ιστορίες – στο περιοδικό «The New Yorker», όπου το 2010 δημοσίευσε ένα άρθρο στο οποίο ανέλυε γιατί ο Μπαράκ Ομπάμα είναι ένας καλός storyteller. Αυτή η άποψη έχει πλέον δημιουργήσει μια ολόκληρη «σχολή».

Κύρια ασχολία του η διδασκαλία δημιουργικής γραφής στο MIT. Μετανάστευσε με τους γονείς του στις ΗΠΑ όταν ήταν έξι ετών και έλαβε αμερικανική εκπαίδευση. Αυτό τον κάνει ευαίσθητο σε θέματα μεταναστευτικής πολιτικής και πολύ συχνά γράφει και μιλάει ανοιχτά κατά της μεταναστευτικής πολιτικής των ΗΠΑ.

Ο Τζούνο Ντίας συμφώνησε να βρεθούμε από κοντά αλλά μας ζήτησε να συναντηθούμε στη Χάρβαρντ Σκουέαρ της Βοστώνης γιατί ήθελε να είναι δίπλα στο MIT, αφού αμέσως μετά έπρεπε να πάει να διδάξει. Η αμφίεση του καθηγητή: τζιν, αθλητικά παπούτσια και καπελάκι Boston Celtics.

■ Με τον τρόπο που γράφετε μοιάζει σαν να διηγείστε τη ζωή σας στον εαυτό σας. Μήπως έτσι σας γίνεται πιο «εύπεπτη» η δύσκολη παιδική και εφηβική ηλικία σας;
«Ο Γιούνιορ, ο ήρωας των τριών βιβλίων μου, όντως είμαι εγώ, και μέσα από αυτόν προσπαθώ να δείξω ότι όλοι μας συνθέτουμε κομμάτι-κομμάτι αυτό που είμαστε. Μάλλον έχετε δίκιο ότι γράφοντας για τον Γιούνιορ μου γίνεται πιο εύπεπτο το παρελθόν μου».

■ Είναι εντυπωσιακό ότι οι ΗΠΑ, μια χώρα γενικώς συντηρητική, δίνει άνετα τη δυνατότητα σε έναν μετανάστη να διδάσκει δημιουργική γραφή στο MIT, το κορυφαίο της πανεπιστήμιο.
«Υπάρχουν δύο βασικές αιτίες γι' αυτό. Η πρώτη είναι ότι οι ΗΠΑ στο θέμα της εθνικής ταυτότητας αποτελούν μια μοναδική παγκοσμίως περίπτωση. Εδώ η εθνική ταυτότητα είναι εξαρχής βασισμένη στον ανταγωνισμό ανθρώπων από πολλές διαφορετικές εθνικότητες, γι' αυτό και η "καθαρότητα" του

> «Σε αυτόν τον "κανιβαλιστικό καπιταλισμό" των ΗΠΑ υπάρχει πιο πολύς χώρος να προοδεύσεις σε σύγκριση με οποιοδήποτε άλλο πολίτευμα»

έθνους δεν υφίσταται στο μυαλό των Αμερικανών όπως στον υπόλοιπο κόσμο. Η δεύτερη αιτία είναι ότι η Αμερική έχει μεν έναν "κανιβαλιστικό καπιταλισμό" και άρα σε μερικούς τομείς μια απάνθρωπη συμπεριφορά, αλλά ταυτόχρονα, ακριβώς λόγω αυτού, υπάρχει πάντα χώρος για ένα άτομο, εφόσον έχει τις δυνατότητες, να αναπτυχθεί».

■ Εννοείτε ότι είναι τόσο επιθετικά καπιταλιστική χώρα που θέλει να αφομοιώνει οποιοδήποτε ξένο στοιχείο τής φαίνεται χρήσιμο;
«Ακριβώς. Μοιάζει αντιφατικό αλλά σε αυτόν τον "κανιβαλιστικό καπιταλισμό" υπάρχει πάντα πιο πολύς χώρος να προοδεύσεις από ό,τι σε ένα οποιοδήποτε άλλο στατικό πολίτευμα».

■ Διδάσκετε δημιουργική γραφή στο MIT. Νομίζετε ότι σήμερα υπάρχει περισσότερη ανάγκη για νέους συγγραφείς ή για νέους αναγνώστες;
«Υπάρχει ανάγκη και για τα δύο. Ενα από τα πιο θολά πεδία στον σημερινό άνθρωπο είναι το τι γνωρίζει και το τι δεν γνωρίζει. Οσο αυξάνονται τα βιβλία που εκδίδονται τόσο αυξάνεται και η ποσότητα γνώσης. Αρα είναι πολύ καλό να προκύπτουν διαρκώς νέοι συγγραφείς, αφού η συσσώρευση γνώσεων είναι ένα κοινωνικό καλό. Από την άλλη, ένα από τα μεγάλα λάθη της σύγχρονης κοινωνίας είναι ότι δημιουργεί ανθρώπους οι οποίοι έχουν όλο και λιγότερο χρόνο για διάβασμα».

■ Ωστόσο οι σημερινοί άνθρωποι δείχνουν να έχουν πολύ χρόνο για το Facebook και το Twitter. Αρα δεν είναι θέμα προτεραιότητας και «τακτοποίησης» του χρόνου μας;
«Το διάβασμα ακολουθεί ένα εντελώς ξεχωριστό μονοπάτι από οποιαδήποτε άλλη ενασχόληση. Χρειάζεται περίσκεψη και συγκέντρωση, κάτι που στα social media δεν χρειάζεται. Στην Αμερική τουλάχιστον, οι άνθρωποι έχουν όλο και λιγότερους χώρους στους οποίους μπορούν να καθήσουν και να διαβάσουν με άνεση χρόνου, έτσι ώστε να έχουν κάποια επαφή με τον εαυτό τους».

■ Υπάρχουν κάποια βιβλία ή συγγραφείς που συμβουλεύετε τους φοιτητές σας να αποφύγουν να διαβάσουν;
«Οχι, ακριβώς το αντίθετο: τους συμβουλεύω να διαβάζουν τα πάντα. Είμαστε σε τέτοια "μάχη" ως προς το προς το πού θα κατευθύνουμε τους νέους ανθρώπους, που τους συστήνω να διαβάζουν τα πάντα».

■ Ως φανατικός αναγνώστης βιβλίων και ταυτόχρονα σπουδαίος συγγραφέας, μπορείτε να μας περιγράψετε τη διαφορά ανάμεσα στη χαρά της ανάγνωσης και σε εκείνη της συγγραφής;
«Κατ' αρχάς να πω ότι, αν μπορούσα, θα ήθελα να διαβάζω δέκα βιβλία ταυτόχρονα».

■ Τόσο λίγος χρόνος για τόσο πολλά βιβλία;
«Απολύτως. Θα ήθελα να μπορώ να τα καταπίνω και να είναι σαν να τα διαβάζω. Αντιθέτως, από τη διαδικασία του γραψίματος δεν παίρνω καμία απολύτως ικανοποίηση. Είναι αποκλειστικά βασανιστική διαδικασία. Ικανοποίηση αντλώ μόνον αφού ολοκληρωθεί ένα βιβλίο μου. Η ανάγνωση, όμως, είναι η μεγαλύτερη ικανοποίησή μου, γιατί είναι η πιο κοντινή επαφή που μπορώ να έχω με το μυαλό ενός άλλου ανθρώπου, αφήνοντας έξω την υποκειμενικότητα του ματιού».

Ο Θωμάς, ο Σαμουήλ και η Ελλάδα

Από τα συγγραφικά μυαλά που έχει... εξερευνήσει ο Τζούνο Ντίας, σε ποιο πέρασε καλύτερα; «*Στου Χοσέ Μαρτί, στης Οκτάβια Μπάτλερ και, τελευταία, στης Αρουντάτι Ρόι*» απαντά.

■ Αυτοί θα έκαναν μια καλή συνάθροιση; Θα τους καλούσατε σπίτι σας όλους ταυτόχρονα;
«Ναι, αλλά θα χρειαζόμασταν και μερικούς ακόμη. Για παράδειγμα, κάποιον που να ξέρει από μουσική».

■ Ποιον θα λέγατε;
«Να σκεφτώ... Τον Χαρούκι Μουρακάμι. Θα ήταν φανταστικός αν αναλάμβανε αυτό το κομμάτι. Επίσης θα φώναζα την Κλαρίς Λισπέκτορ, τη Βραζιλιάνα. Θεέ μου, είχε υπέροχο γούστο στη μουσική. Επίσης μαγείρευε πολύ καλά».

■ Αλήθεια, δεν έχετε έρθει ποτέ στην Ελλάδα;
«Ποτέ. Νομίζω όμως ότι δύσκολα θα βρείτε κάποιον άλλο που να την έχει "ζήσει" τόσο πολύ. Από προνήπιο ακόμη, ως και το τέλος του Λυκείου, οι βασικοί μου φίλοι ήταν δυο δίδυμα ελληνόπουλα, ο Θωμάς και ο Σαμουήλ Παππάς. Ημασταν τόσο δεμένοι φίλοι όλα αυτά τα χρόνια, ώστε νομίζω ότι πολύ δύσκολα θα βρείτε κάποιον που να γνωρίζει από απόσταση τόσα πολλά για την κουλτούρα σας».

www.clipnews.gr

ΤΟ ΒΗΜΑ
ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ

Είδος: Εφημερίδα / Ένθετο : ΒΙΒΛΙΑ
Ημερομηνία: Κυριακή, 21-04-2013
Σελίδα: 1,2,3,4,5,6,7,8 (6 από 8)
Μέγεθος: 8742 cm ²
Μέση κυκλοφορία: 106760
Επικοινωνία εντύπου: (211) 365.7000

Λέξη κλειδί: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΒΙΒΛΙΩΝ

Μοναχικός λύκος, ηλεκτρικός άγγελος

Η περίπτωση του Κροάτη Νικόλα Τέσλα, του οραματικού αλλά αντικοινωνικού υπερεπιστήμονα που δικαιώθηκε μετά θάνατον. Ενα ψυχογράφημα με πικρό χιούμορ από τον Ζαν Εσνόζ

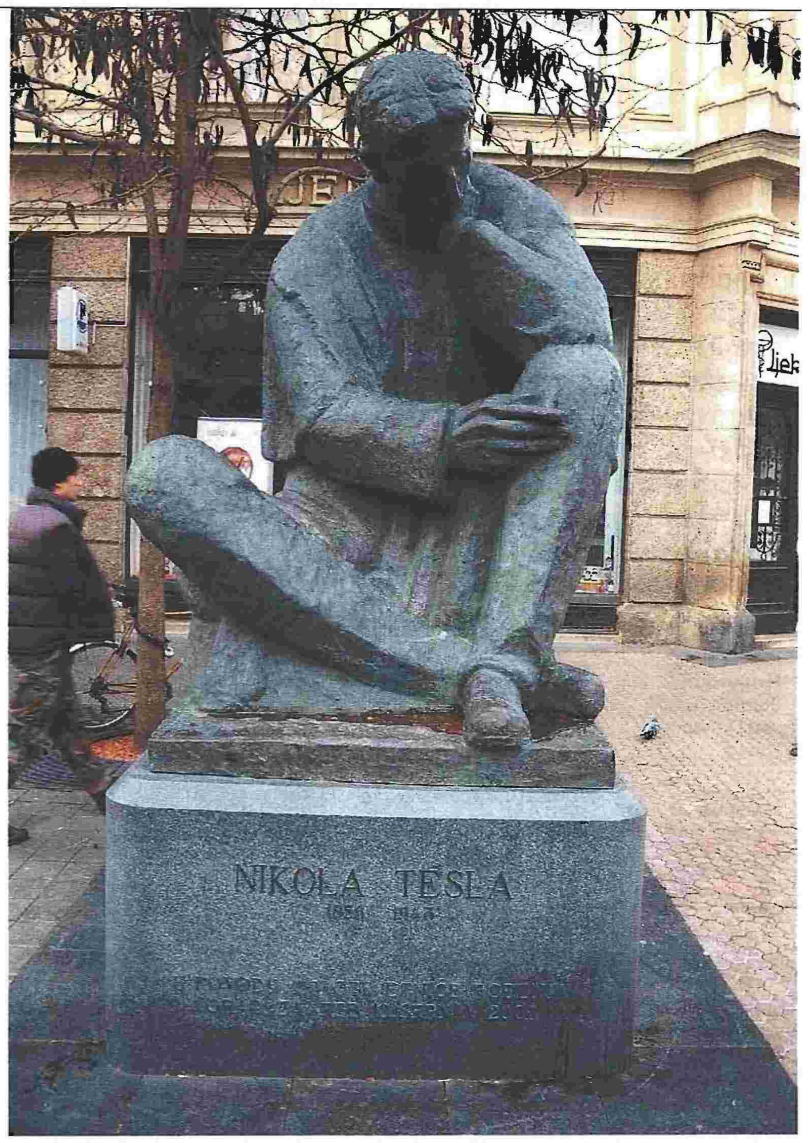

Το άγαλμα του Νικόλα Τέσλα (1956) στο Ζάγκρεμπ, έργο του αμερικανοκροάτη γλύπτη Ιβάν Μέστροβιτς. Ο Τέσλα και ο Μέστροβιτς συνδέονταν με θερμή φιλία, ενώ στον δεύτερο ο Αγγελος Σικελιανός είχε αφιερώσει ένα από τα ωραιότερα ποιήματά του

ΤΟΥ **ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΒΙΣΤΩΝΙΤΗ**

JEAN ECHENOZ
Αστραπές
Μετάφραση Αχιλλέας Κυριακίδης, Εκδόσεις Πόλις, 2013, σελ. 152, τιμή 14 ευρώ

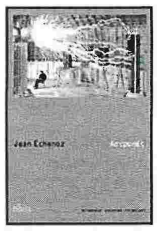

Το 2006 η κροατική κυβέρνηση γιόρτασε τα 150 χρόνια από τη γέννηση του μεγάλου «τέκνου» της χώρας Νικόλα Τέσλα. Εκτοτε ξέσπασε καβγάς ανάμεσα στους Σέρβους και στους Κροάτες: ποια ήταν η εθνικότητα του κορυφαίου φυσικού και εφευρέτη; Ο Τέσλα γεννήθηκε το 1856 στο χωριό Σμίλιαν της περιοχής Λίκα, το οποίο σήμερα ανήκει στην Κροατία. Τότε όμως δεν υπήρχε κροατικό κράτος.

Η περιοχή ανήκε στην Αυστροουγγρική Αυτοκρατορία. Και ο πατέρας του Τέσλα ήταν ορθόδοξος ιερέας, τουτέστιν Σέρβος. Σερβικής καταγωγής ήταν και η μητέρα του, που προερχόταν επίσης από οικογένεια του ορθόδοξου κλήρου. Γι' αυτό άλλωστε στον Γιουγκοσλαβικό Πόλεμο κροάτες εθνικιστές γκρέμισαν έναν από τους ανδριάντες του.

Εναντίον του Εντισον

Ευτυχώς, ο Ζαν Εσνόζ δεν ασχολείται με αυτά στο βιβλίο του *Αστραπές* (εκδόσεις Πόλις), αλλά μας δίνει με ενάργεια και μέσω της γοητευτικής γραφής του το πορτρέτο του Τέσλα, μιας από τις πλέον ιδιότυπες φυσιογνωμίες της επιστήμης, που, καθώς λέγεται, *«εφηύρε τον 20ό αιώνα»*.

Το βιβλίο του Εσνόζ είναι το τελευταίο μιας τριλογίας του αφιερωμένης σε τρία «μαύρα πρόβατα» του 20ού αιώνα: τον συνθέτη Μορίς Ραβέλ, που πέθανε άρρωστος, τον θρυλικό δρομέα Εμίλ Ζάτοπεκ, ο οποίος έπεσε σε δυσμένεια, και τον Νικόλα Τέσλα, που το τεράστιο επιστημονικό έργο του παρέμεινε για πολλά χρόνια μετά τον θάνατό του στην αφάνεια – αν και το 1940, τρία χρόνια προτού πεθάνει, δικαιώθηκε και επισήμως στο ότι η εκπομπή και η λήψη ραδιοκυμάτων δεν ήταν εφεύρεση του Μαρκόνι αλλά δική του.

Ο Τέσλα ήταν μονήρης και ιδιότροπος. Ευφάνταστος, οραματικός αλλά και με πρακτικό πνεύμα, απεχθανόταν τις κοινωνικότητες. Δεν ήταν μισάνθρωπος, ήταν μοναχικός λύκος. Γι' αυτό και δεν ένιωθε καλά παρά μόνο στο εργαστήριό του. Επασχε ακόμη από μικροβιοφοβία – και ας λάτρευε τα περιστέρια, που δεν είναι από τα καθαρότερα πτηνά. Τα περιποιούνταν, τα γιάτρευε όταν μπορούσε, είχε αναπτύξει μια ιδιότυπη, σχεδόν ερωτική σχέση μαζί τους.

Εζησε τα περισσότερα χρόνια της ζωής του στις ΗΠΑ, τη χώρα των εφευρετών – εκείνη την εποχή τουλάχιστον. Συνεργάστηκε στην αρχή με τον Εντισον αλλά σύντομα συγκρούστηκε μαζί του, όταν ανακάλυψε το εναλλασσόμενο ρεύμα (ο Εντισον ήταν υπέρ του συνεχούς), εφεύρεση που σήμανε πραγματική επανάσταση στην επιστήμη και στη βιομηχανία, από την οποία όμως πλούτισαν άλλοι.

Τον κατηγόρησαν ότι ασχολούνταν με *«μυστικιστικά πειράματα»*. Αποδείχθηκε ωστόσο ότι τα πειράματα αυτά είχαν πραγματική βάση και θα απέβαιναν καταλυτικά σε τομείς της εφηρμοσμένης επιστήμης, όπως η Ρομποτική και οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές. Πολλές από τις 1.700 εφευρέσεις του Τέσλα δεν εφαρμόστηκαν, αλλά καμία από τις θεωρίες του δεν αποδείχθηκε λανθασμένη ή ανεφάρμοστη. Ακόμη και σήμερα πολλά από τα επιστημονικά πεδία που υπέδειξε και περιέγραψε παραμένουν ανοιχτά και ανεξερεύνητα.

Οραματικός και ωραίος

Ο Εσνόζ μάς δίνει ένα ψυχογράφημα – σε ελαφρούς τόνους αλλά με πικρό χιούμορ – του Τέσλα. Αυτό που διαπιστώνει κανείς από τις πρώτες ακόμη σελίδες είναι ότι ο συγγραφέας βλέπει στο πρόσωπο του πρωταγωνιστή του, που του έχει δώσει το όνομα Γκρέγκορ, την πλήρη ταύτιση ανθρώπου και επιστήμονα. Ο πρώτος υπάρχει χάρη στον δεύτερο. Τη ζωή του Τέσλα την όριζαν οι αναζητήσεις του. Πήγαινε εκεί όπου τον οδηγούσε η ιδιοφυΐα του – και με την έννοια αυτή οι γύρω του ήταν σαν να μην υπήρχαν. Δεν ήταν ούτε τσιγκούνης ούτε γενναιόδωρος. Ηταν σπάταλος δηλαδή, τουτέστιν τα χρήματα δεν σήμαιναν τίποτε για τον ίδιο. Χάρισε στον Γουεστινγκχάους τα ιλιγγιώδη ποσά που του όφειλε ο τελευταίος μόνο και μόνο επειδή ήταν εκείνος που τον πίστεψε και του στάθηκε αρωγός έπειτα από τη σύγκρουσή του με τον Εντισον.

Ο Εσνόζ δεν έχει και την καλύτερη ιδέα για τον Εντισον, τον οποίο παρουσιάζει φιλοχρήματο και σφετεριστή ξένων ιδεών. Ο «πρακτικός» Εντισον είναι το αντίθετο του οραματικού Τέσλα. Επιπλέον παρουσιάζεται εκμεταλλευτής και ραδιούργος.

Ο αναγνώστης ολοκληρώνοντας το βιβλίο αναρωτιέται βεβαίως αν στην πραγματική ζωή ο Τέσλα ήταν όσο αξιολύπητος παρουσιάζεται από τον Εσνόζ και αν πράγματι υπήρξε «κακός» χαρακτήρας. Φυσικά, όταν μεταβαίνουμε στο πεδίο της ιδιοφυΐας, οι χαρακτηρισμοί αυτοί από ένα σημείο και έπειτα δεν έχουν σημασία. Σίγουρα δεν θα είχαν για τον ίδιο τον Τέσλα που, καθώς διαπιστώνει κανείς από τις φωτογραφίες του, ήταν όμορφος και ασκούσε μεγάλη γοητεία στις κυρίες.

Ο γάλλος συγγραφέας φωτογραφημένος τον Νοέμβριο του 1999, αμέσως μετά τη βράβευσή του με Γκονκούρ για το βιβλίο του «Φεύγω»

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ: AP/FRANCOIS MORI

Σκωπτική μονογραφία

Οταν ένας συγγραφέας στρέφεται στο έστω και σχετικά πρόσφατο παρελθόν, το κάνει για δύο κυρίως λόγους: είτε για να καταλάβει τον κόσμο στον οποίο ζει είτε για να τον καταγγείλει για την πορεία που έχει πάρει. Εδώ η περίπτωση είναι διαφορετική – και υποπτεύομαι πως δεν έχει καμία σχέση με την παράδοση του λεγόμενου νέου μυθιστορήματος από την οποία λένε στη Γαλλία ότι προέρχεται ο Εσνόζ. Βέβαια, η ποιητικότητα και η ιδιαιτερότητα των αποχρώσεων που διακρίνονται στην αφήγηση του Εσνόζ βάζουν σε πειρασμό τους κριτικούς να πουν τέτοια και παρόμοια.
Από την άλλη, τα χιουμοριστικά σχόλια στα οποία προβαίνει γεννούν τον πειρασμό στους καλοθελητές να του κολλήσουν την ταμπέλα του μεταμοντερνιστή – αλλά και αυτό θα ήταν αυθαίρετο. Ο σημερινός συγγραφέας ούτως ή άλλως δεν μπορεί να γράφει όπως έγραφαν έναν αιώνα νωρίτερα. Οι διαφορές του ως έναν βαθμό ορίζουν και την πρωτοτυπία της αφηγηματικής τεχνικής του και του ύφους του.
Το βιβλίο του Εσνόζ είναι μια σκωπτική μονογραφία σε ευθεία αφηγηματική γραμμή για μια φυσιογνωμία που κατάλαβε την εποχή της βαθύτερα από όσο ακόμη και σήμερα πιστεύουμε. Διαβάζεται με μεγάλη ευχαρίστηση και για έναν πρόσθετο λόγο: έχει μεταφραστεί εξαίρετα από τον Αχιλλέα Κυριακίδη.

www.clipnews.gr

ΤΟ ΒΗΜΑ
ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ

Είδος: Εφημερίδα / Ένθετο : ΒΙΒΛΙΑ
Ημερομηνία: Κυριακή, 21-04-2013
Σελίδα: 1,2,3,4,5,6,7,8 (7 από 8)
Μέγεθος: 8742 cm ²
Μέση κυκλοφορία: 106760
Επικοινωνία εντύπου: (211) 365.7000

Λέξη κλειδί: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ο Πλάτωνας στον κόσμο του βιβλίου

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΠ. ΣΤΑΪΚΟΣ
Η βιβλιοθήκη του Πλάτωνα και της Ακαδημίας
Εκδόσεις Ατων, 2012, σελ. 287, τιμή 24,20 ευρώ

Ο Κωνσταντίνος Σπ. Στάικος «ανασυστήνει» την περιβόητη **βιβλιοθήκη του αθηναίου φιλοσόφου,** ενώ καταγράφει μαρτυρίες που τεκμηριώνουν δοσοληψίες του **για την απόκτηση ακριβών βιβλίων**

ΤΗΣ **ΛΑΜΠΡΙΝΗΣ ΚΟΥΖΕΛΗ**

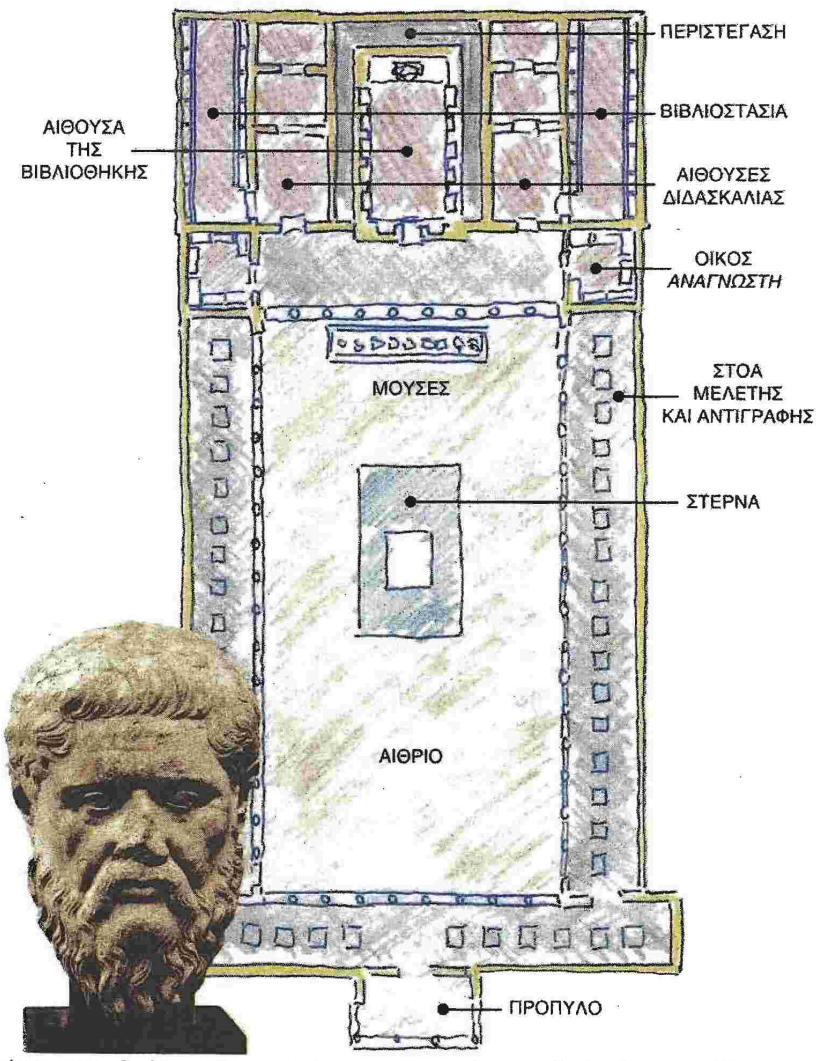

Κάτοψη της Ακαδημίας του Πλάτωνα σύμφωνα με τη λειτουργία και τον εξοπλισμό της, Στην ένθετη φωτογραφία, ρωμαϊκή προτομή του αθηναίου φιλοσόφου, που ξόδευε υπερβολικά ποσά στην αγορά βιβλίων

Την απατηλή άποψη ότι δεν υπήρχε οργανωμένος κόσμος του βιβλίου στην εποχή του Σωκράτη επιχειρεί να ανασκευάσει ο ιστορικός του βιβλίου και αρχιτέκτονας Κωνσταντίνος Σπ. Στάικος στον τόμο *Η βιβλιοθήκη του Πλάτωνα και της Ακαδημίας* (εκδ. Ατων), επανερχόμενος αναλυτικότερα σε ένα θέμα που είχε θίξει στον πρώτο τόμο της πεντάτομης *Ιστορίας της βιβλιοθήκης στον δυτικό πολιτισμό* (εκδ. Κότινος, 2002-2012).

Εχοντας ως υπόθεση εργασίας την εκτίμηση ότι όλη η προφορική διδασκαλία του Σωκράτη και του Πλάτωνα, οι *Διάλογοι* και οι *Νόμοι*, δεν θα μπορούσε να συνταχθεί χωρίς βιβλιακή υποδομή, ο ιστορικός δοκιμάζει να ανασυστήσει τη βιβλιοθήκη του Πλάτωνα λειτουργώντας ως ντετέκτιβ αρχαιολόγος του βιβλίου: αποδελτιώνει από το πλατωνικό corpus ρητές αναφορές ή νύξεις σε έργα άλλων και καταγράφει μαρτυρίες που τεκμηριώνουν δοσοληψίες του Πλάτωνα για την απόκτηση βιβλίων.

Ο συγγραφέας καταλήγει ότι μετά βεβαιότητος ο Πλάτωνας είχε στην κατοχή του το «βιβλίο του Φιλολάου», του κορυφαίου πυθαγόρειου φιλοσόφου του 5ου/4ου αιώνα π.Χ. από τον Κρότωνα της Καλαβρίας, το οποίο έδωσε αφορμή για ανταλλαγή απόψεων στον διάλογο «Φαίδων». Συνάγεται από μαρτυρίες του αλεξανδρινού ιστορικού Ερμιππου, ο οποίος αναφέρει ότι κατά την παραμονή του στη Σικελία ο αθηναίος φιλόσοφος είχε αγοράσει έργα του Πυθαγόρα από τους συγγενείς του Φιλολάου πληρώνοντας το αστρονομικό για την εποχή ποσό των 40 αλεξανδρινών μνων.

Ο αρχαίος βιογράφος Διογένης ο Λαέρτιος αναφέρει στους *Βίους φιλοσόφων* ότι ο Πλάτωνας κατείχε τους *Μίμους* του Σώφρονα από τις Συρακούσες, οι οποίοι αποτέλεσαν πρότυπο για τη διαμόρφωση χαρακτήρων στους *Διαλόγους* του, όπως και οι κωμωδίες του σικελού κωμωδιογράφου Επίχαρμου, τις οποίες ο Πλάτωνας επίσης είχε στην κατοχή του.

Στα σχόλιά του στον πλατωνικό «Τίμαιο», ο νεοπλατωνικός φιλόσοφος Πρόκλος δίνει ακόμη μία μαρτυρία: αναφέρει ότι ο Πλάτωνας ανέθεσε στον Ηρακλείδη τον Ποντικό να μεσολαβήσει προκειμένου να αποκτήσει ποιήματα του Αντίμαχου του Κολοφώνιου, πιθανόν και τη «Θηβαΐδα» ανάμεσα σε αυτά.

Μελετούσε από παιδί

Οι μαρτυρίες για τη βιβλιοκατοχή του Πλάτωνα τελειώνουν εδώ. Από εκεί και πέρα, τα πλατωνικά κείμενα προσφέρουν υλικό για εικασίες σχετικά με τα αναγνώσματά του. Τα έργα των προσωκρατικών φιλοσόφων, οι διατριβές του Πρωταγόρα, του Γοργία, του Ιππία και άλλων Σοφιστών – των οποίων τις απόψεις κρίνει στους *Διαλόγους* – και τα μαθηματικά έργα των Πυθαγορείων θα πρέπει ο Πλάτωνας να τα είχε στη βιβλιοθήκη του, η οποία εκτιμάται ότι περιελάμβανε ποίηση, θέατρο, κείμενα φιλοσοφίας, αστρονομίας, κοσμογονίας, μαθηματικών και ιατρικής.

Μεγάλο μέρος της βιβλιοθήκης του ήταν πιθανότατα παρακαταθήκη της εύπορης αριστοκρατικής οικογένειάς του, που κρατούσε από το γένος του Σόλωνα. Χειρόγραφα του αθηναίου νομοθέτη, αλλά και του τυράννου, πολιτικού και φιλοσόφου Κριτία, θείου της μητέρας του Πλάτωνα, ο ίδιος ο φιλόσοφος ομολογεί ότι τα είχε μελετήσει από παιδί. Στην οικογένειά του είχε προφανώς μυηθεί στην αγάπη για τα βιβλία, για τα οποία ξόδευε αργότερα υπερβολικά ποσά, που το «πόθεν έσχες» τους προκαλούσε συζητήσεις.

Τα διαθέσιμα δεδομένα οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ο Πλάτωνας επιδόθηκε συστηματικά στον εμπλουτισμό της βιβλιοθήκης του μετά το πρώτο ταξίδι του στη Σικελία το 389 π.Χ. Επένδυσε σε βιβλία χρήματα που είχε λάβει από τον τύραννο των Συρακουσών Διονύσιο Α'. Σε αυτή την περίπτωση, είναι σωστό να χρηματίζεται ο σοφός; αναρωτιόταν σε δοκίμιό του ο Ονήτορας, μέλος των φιλοσοφικών κύκλων. Αυτό το οικογενειακό και προσωπικό περιουσιακό στοιχείο, τη βιβλιοθήκη του, φαίνεται πάντως ότι ο Πλάτωνας το κληροδότησε στον Σπεύσιππο, διάδοχό του στη διεύθυνση της Ακαδημίας. Ετσι η βιβλιοθήκη του Πλάτωνα έγινε βιβλιοθήκη της Ακαδημίας.

Οι εκδόσεις της Ακαδημίας

Ο Κ. Σπ. Στάικος καταλήγει σε έναν «Κατάλογο» των βιβλίων του Πλάτωνα και της Ακαδημίας, στον οποίο βρίσκουμε τα ομηρικά έπη, τη *Θεογονία* και τα *Εργα και ημέραι* του Ησιόδου, τις *Ιστορίες* του Ηροδότου, τους *Επτά επί Θήβας* του Αισχύλου, τις *Νεφέλες* του Αριστοφάνη, κείμενα των ορφικών και βεβαίως τα κείμενα του ίδιου του Πλάτωνα και του άλλου μαθητή του Σωκράτη, του Ξενοφώντα, καθώς και έργα μαθητών και δασκάλων της Ακαδημίας, όπως ο Αριστοτέλης.

Ο τόμος επιχειρεί παράλληλα να δώσει μια εικόνα της εκδοτικής δραστηριότητας της Ακαδημίας, η οποία κυκλοφορούσε κατ' αρχάς κείμενα του Πλάτωνα. Ο Συμπλίκιος παραδίδει ότι οι μαθητές του Πλάτωνα κρατούσαν αντίγραφα από τις παραδόσεις του και από τους *Διαλόγους*, τα οποία οι παλαιότεροι και ο δάσκαλος ο ίδιος πιθανότατα διόρθωναν καταλήγοντας σε ένα τελικό κείμενο προς έκδοση. Η Ακαδημία εξέδιδε επίσης προγραμματικά κείμενα για το ευρύτερο κοινό σχετικά με τις εργασίες της αλλά και πραγματείες των μαθητών της γύρω από τις θεωρίες του Πλάτωνα.

Μολονότι, λόγω των περιορισμένων τεκμηρίων, είναι παρακινδυνευμένο να πούμε ότι έχουμε μια ακριβή εικόνα της βιβλιοθήκης του Πλάτωνα, ο τόμος αναπαριστά έναν κόσμο συναρπαστικό, όπου στους χώρους της Ακαδημίας ο κόσμος του βιβλίου πάλλει από ζωή.

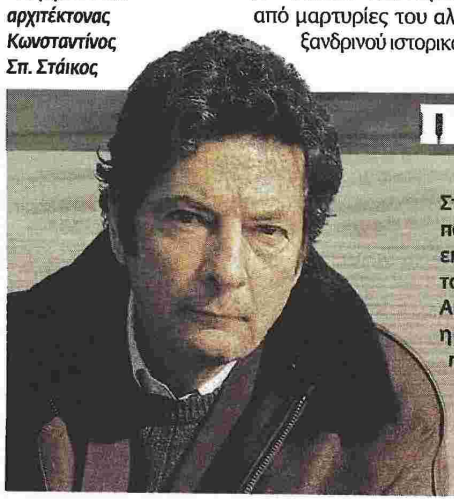

Ο ιστορικός του βιβλίου και αρχιτέκτονας Κωνσταντίνος Σπ. Στάικος

Πρότυπο για τις δημόσιες βιβλιοθήκες

Στο τελευταίο κεφάλαιο του τόμου, που συνοδεύεται από έγχρωμες εικόνες, ο συγγραφέας ιχνογραφεί το αρχιτεκτονικό σχέδιο της Ακαδημίας και της βιβλιοθήκης της, η οποία τοποθετείται στη βόρεια πλευρά του κεντρικού κτίσματος, μιας ορθογώνιας περίστυλης στεγασμένης στοάς. Αριστερά και δεξιά από τη βιβλιοθήκη βρίσκονται δύο αίθουσες διδασκαλίας και αυτές ακολουθούν δύο βιβλιοστάσια, όλα εν αρμονία και απόλυτη συμμετρία, βάσει μαθηματικού μοντέλου.

Οι πληροφορίες για τη σχεδιαστική φιλοσοφία της Ακαδημίας έχουν ενδιαφέρον διότι ολοκληρώνουν την εικόνα για το εύρος της επίδρασής της. Η Ακαδημία αποτέλεσε πρότυπο οργάνωσης των μετέπειτα πανεπιστημιακών κέντρων της Δύσης, όχι μόνο στο επίπεδο της λειτουργίας και του προγράμματος σπουδών αλλά και στο επίπεδο της αρχιτεκτονικής και της χωροταξίας: το αρχιτεκτονικό μοντέλο του γυμνασίου-βιβλιοθήκης της Ακαδημίας θα αναπαραχθεί ευρέως καθ' όλη τη διάρκεια της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας στον σχεδιασμό των μνημειακών βιβλιοθηκών οι οποίες εγκαινιάζουν τον σημαντικό για τη γνώση και την κοινωνία θεσμό των δημόσιων βιβλιοθηκών.

www.clipnews.gr

ΤΟ ΒΗΜΑ
ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ

Είδος: Εφημερίδα / Ένθετο : ΒΙΒΛΙΑ
Ημερομηνία: Κυριακή, 21-04-2013
Σελίδα: 1,2,3,4,5,6,7,8 (8 από 8)
Μέγεθος: 8742 cm ²
Μέση κυκλοφορία: 106760
Επικοινωνία εντύπου: (211) 365.7000

Λέξη κλειδί: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΒΙΒΛΙΩΝ

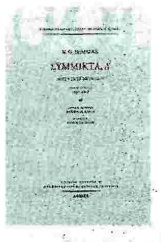

ΕΠΙΦΥΛΛΙΔΕΣ

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ
Σύμμικτα, Δ'. Λόγια περί μεθόδου (τόμοι Α'+Β')

Ανθολόγηση Φίλιππος Ηλιού, Επιμέλεια Πόπη Πολέμη, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Μουσείο Μπενάκη, Βιβλιολογικό Εργαστήρι «Φίλιππος Ηλιού», 2013, σελ. 576+607, 35 ευρώ έκαστος

Με την επιλογή 301 κειμένων του Κ. Θ. Δημαρά στους παρόντες τόμους κατατίθεται ένα σημαντικότατο δείγμα των παρεμβάσεών του στον δημόσιο πνευματικό διάλογο. Από τις στήλες της «Πρωΐας» και της «Πολιτείας» στην αρχή (1931-1932), του «Ελευθέρου Βήματος» (1936-1944) και του «Βήματος» (1945-1991) αργότερα. Η «Εργογραφία» του, την οποία μας κληροδότησε ο Φίλιππος Ηλιού, αριθμεί πάνω από 2.000 επιφυλλίδες στον ημερήσιο αθηναϊκό Τύπο.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Οδός Πανός

Τεύχος 158, Ιανουάριος-Απρίλιος 2013, σελ. 175, τιμή 10 ευρώ

Το περιοδικό που εκδίδει ο Γιώργος Χρονάς έφθασε τα 32 χρόνια κυκλοφορίας. Το νέο τεύχος φιλοξενεί ένα αφιέρωμα στη θεσσαλονικιά ποιήτρια Ζωή Καρέλλη (1901-1998), που επιμελήθηκε ο Διονύσης Στεργιούλας. Περιλαμβάνεται, μεταξύ άλλων, μια συνέντευξη με τον κορυφαίο ιταλό ενδυματολόγο Πιέρο Τόζι, που πέθανε στα τέλη του 2012, και ένα κείμενο του Παναγιώτη Τέτση για τον Τάκη Κατσουλίδη. Βιβλία, θέατρο, μουσική, ξεχωριστές συνομιλίες και άφθονη ποίηση.

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Τ. ΑΝΑΛΙΣ
Επίκαιρα εσωτερικού και εξωτερικού

Εκδόσεις Ιωλκός, 2013, σελ. 142, τιμή 10 ευρώ

Τα περισσότερα από τα 38 κείμενα του γαλλόφωνου ποιητή και δοκιμιογράφου Δημήτρη Τ. Αναλι που περιλαμβάνονται στην έκδοση συντάχθηκαν κατευθείαν στα ελληνικά και δημοσιεύθηκαν ως επιφυλλίδες στον αθηναϊκό Τύπο τη διετία 2003-2005. Εχοντας ο ίδιος επιστρέψει στην Ελλάδα, αρθρογραφεί διατυπώνοντας με παρρησία τις απόψεις του πάνω στην πολιτική, οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική παγκόσμια ή εγχώρια πραγματικότητα στις αρχές του 21ου αιώνα.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

ΣΥΛΛΟΓΙΚΟΣ ΤΟΜΟΣ
Η διδασκαλία του Louis I. Kahn και άλλα δοκίμια

Επιμέλεια Claudio Conenna, Λίλα Παντελίδου, Κυριακή Τσουκαλά. Εκδόσεις Επίκεντρο, 2013, σελ. 208, τιμή 14 ευρώ

Ο Καν, ως δημιουργός-αρχιτέκτονας αλλά και δάσκαλος, παρείχε στην ιστορία του αρχιτεκτονικού διαλόγου τη δυνατότητα μιας θεώρησης της αρχιτεκτονικής ως υποκειμένου σε μια ισότιμη και πρωταρχική σχέση με τον αρχιτέκτονα και τον χρήστη. Ενσωματώνοντας αξίες διαχρονικές και διαλεγόμενη με τη σιωπή και το φως, την αρχή και την παρουσία, η θεωρητική και η πρακτική δημιουργία του Καν συνιστά μια αφετηρία επανεύρεσης του νοήματος της ίδιας της αρχιτεκτονικής.

ΠΟΙΗΣΗ

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ
Στη γλώσσα της υφαντικής

Εκδόσεις Μεταίχμιο, 2013, σελ. 115, τιμή 10 ευρώ

Η νέα συλλογή του ποιητή, δοκιμιογράφου και μεταφραστή Κυριάκου Χαραλαμπίδη, πολυβραβευμένου στην Κύπρο και στην Ελλάδα. Πρόκειται για 54 ποιήματα που συνυφαίνονται με τη σύγχρονη πραγματικότητα, ιδωμένη από ποικίλες γωνίες ή πνευματικές στο βάθος αγωνίες. Ολα μαζί αποτελούν στοχαστική μαρτυρία παλλόμενης ζωής με ψήγματα πολιτικής ευαισθησίας, κριτικής μνήμης και μυθολογημένης ιστορίας – στοιχεία που άπτονται της ύπαρξης και της δημιουργίας.

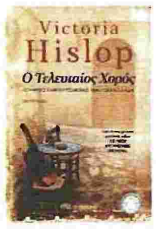

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΒΙΚΤΟΡΙΑ ΧΙΣΛΟΠ
Ο τελευταίος χορός

Μετάφραση Φωτεινή Πίπη. Εκδόσεις Διόπτρα, 2013, σελ. 208, τιμή 12 ευρώ

Μέσα από δέκα ιστορίες η Βρετανίδα Βικτόρια Χίσλοπ μας μεταφέρει στους αθηναϊκούς δρόμους αλλά και στις πλατείες των ελληνικών χωριών σκιαγραφώντας την ξεχωριστή ατμόσφαιρα κάθε τόπου και τους ανθρώπους του – από έναν μοναχικό παπά μέχρι δύο αδερφούς σε διαμάχη και από έναν ανεπιθύμητο ξένο μέχρι έναν γαμπρό που βασανίζεται από μια μουσική και μια ανάμνηση. Γλυκόπικρες ιστορίες πίστης και αγάπης, χωρισμού και συμφιλίωσης.

ΓΙΑΝΝΗΣ Ν. ΜΠΑΣΚΟΖΟΣ
jbasko@dolnet.gr

Ζήρας

Σαράντα πέντε χρόνια έκλεισε ο Αλέξης Ζήρας ως κριτικός λογοτεχνίας. Η εκδήλωση που οργάνωσαν στην αρχή της εβδομάδας οι φίλοι προς τιμήν του ανέδειξε μια σειρά προβληματισμούς για την κριτική και τους κριτικούς, αυτούς που «αγαπάμε να μισούμε». Και είναι αλήθεια ότι για τους κριτικούς λογοτεχνίας έχω ακούσει τα μύρια όσα. Πολλοί συγγραφείς τούς κακολογούν – όχι όμως αν γράψουν θετικά για τους ίδιους. Παρατηρώ ότι στην εφημερίδα μας ο έλληνας συγγραφέας θέλει την κριτική να την υπογράφει ο κριτικός της εφημερίδας και όχι κάποιος δημοσιογράφος. Θα δυσανασχετήσει βεβαίως αν αυτή δεν είναι θετική. Το ίδιο συμβαίνει και στις άλλες τέχνες. Το βλέπουμε πιο πολύ στον κινηματογράφο. «Μισούμε» κάποιους κριτικούς, αλλά τους διαβάζουμε. Μπορεί να μην ακολουθούμε πάντα τις προτροπές τους, αλλά ξέρουμε ότι αυτοί «ξέρουν», είναι η δουλειά τους, το επάγγελμά τους. Εκφράζουν τη συνέχεια στην τέχνη που διακονούν. Οι «άλλοι», που γράφουν ευκαιριακές κριτικές, δεν μας εμπνέουν εμπιστοσύνη. Μπορεί να πει κανείς το οξύμωρο: οι κριτικοί, και όταν διαφωνούμε, μας εμπνέουν, έστω, μια «αρνητική εμπιστοσύνη». Ο Ζήρας έχει χαρακτηριστεί ο κριτικός της λογοτεχνίας της μεταπολίτευσης, καθώς ασχολήθηκε συστηματικά με την εποχή του παράλληλα με την κριτική ενασχόλησή του με μεγάλους ξένους μυθιστοριογράφους, κυρίως αυτούς που εκπροσωπούν το μυθιστόρημα ιδεών, όπως ο Καμύ, ο Μαλρό, ο Κάφκα.

Ο Ζήρας είναι μια κινητή εγκυκλοπαίδεια για την ελληνική λογοτεχνία. Μετά τον θάνατο του Αλέκου Αργυρίου παραμένει ο φύλακας των λογοτεχνικών πληροφοριών μας. Σε αυτόν οφείλεται σε μεγάλο βαθμό και το *Λεξικό της Ελληνικής Λογοτεχνίας* (εκδ. Πατάκης). Είναι ίσως ο μοναδικός κριτικός που κατάφερε να ζει ασκώντας το επάγγελμα του κριτικού. Σύμφωνα με τον Ελιοτ (βλέπε: «Ας κρίνουμε τους κριτικούς» στο *Τ. Σ. Ελιοτ, Οι φωνές της ποίησης*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης) θα έπρεπε να τον κατατάξουμε στην κατηγορία του «επαγγελματία κριτικού». Αλλά οι ομιλητές της εκδήλωσης τον κατέταξαν στην κατηγορία «κριτικός με γούστο», που σύμφωνα με τον Ελιοτ, πάντα, είναι *«ο συνήγορος των συγγραφέων για τους οποίους μιλάει, συγγραφέων που συχνά είναι αδίκως λησμονημένοι ή περιφρονημένοι. Μας καλεί να προσέξουμε αυτούς τους συγγραφείς, μας βοηθά να δούμε στο έργο τους αρετές που είχαμε παραβλέψει»*. Ο Ζήρας γνωρίζει καλά τους ήσσονες ποιητές και πεζογράφους, έχει γράψει συχνά γι' αυτούς, έχει συντηρήσει ένα κάποιο ενδιαφέρον για το έργο τους. Ως κριτικός δεν έχει παντού φίλους. Αλλοι τον εγκαλούν γιατί την ηπιότητά του και άλλοι για το ότι κινήθηκε στη mainstream λογοτεχνία. Είπαμε, κανείς δεν μπορεί να είναι ευχαριστημένος με έναν κριτικό, αλλά όλοι τον χρειαζόμαστε.

ευπώλητα

Σε αυτή τη στήλη παρουσιάζονται κάθε εβδομάδα οι καλύτερες πωλήσεις που σημειώθηκαν σε ένα βιβλιοπωλείο το επταήμερο που πέρασε.

ΣΗΜΕΡΑ τα βιβλιοπωλεία **Κωνσταντινίδης** (Θεσσαλονίκη)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

1. **Ουρανόπετρα: Η δωδέκατη γενιά** ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΚΑΛΠΟΥΖΟΥ (εκδόσεις Μεταίχμιο)
2. **Σ' ένα γύρισμα της ζωής** ΤΗΣ ΑΛΚΥΟΝΗΣ ΠΑΠΑΔΑΚΗ (εκδόσεις Καλέντη)
3. **Θάνατος στο Βαλπαραΐζο** ΤΟΥ ΜΕΝΗ ΚΟΥΜΑΝΤΑΡΕΑ (εκδόσεις Πατάκη)
4. **Ιμαρέτ: Στη σκιά του ρολογιού** ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΚΑΛΠΟΥΖΟΥ (εκδόσεις Μεταίχμιο)
5. **'55** ΤΟΥ ΘΩΜΑ ΚΟΡΟΒΙΝΗ (εκδόσεις Αγρα)
6. **Χίλιες ζωές απόψε** ΤΗΣ ΜΑΙΡΗΣ ΚΟΝΤΖΟΓΛΟΥ (εκδόσεις Λιβάνη)
7. **Η αγάπη φόβο φέρνει** ΤΗΣ ΜΕΤΑΞΙΑΣ ΚΡΑΛΛΗ (εκδόσεις Ψυχογιός)
8. **Ψωμί, παιδεία, ελευθερία** ΤΟΥ ΠΕΤΡΟΥ ΜΑΡΚΑΡΗ (εκδόσεις Γαβριηλίδη)
9. **Ο γιος του δάσκαλου** ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΞΑΝΘΟΥΛΗ (εκδόσεις Διόπτρα)

ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

1. **Ο τελευταίος χορός** ΤΗΣ ΒΙΚΤΟΡΙΑ ΧΙΣΛΟΠ (εκδόσεις Διόπτρα)
2. **Το χειρόγραφο της Ακρα** ΤΟΥ ΠΑΟΥΛΟ ΚΟΕΛΟ (εκδόσεις Λιβάνη)
3. **Ο κοκκινολαίμης** ΤΟΥ ΤΖΟ ΝΕΣΜΠΟ (εκδόσεις Μεταίχμιο)
4. **Το παιδί από τη Γερμανία** ΤΗΣ ΚΑΜΙΛΑ ΛΕΚΜΠΕΡΓ (εκδόσεις Μεταίχμιο)
5. **Εγκλημα στη Βαρκελώνη** ΤΟΥ ΑΝΤΟΝΙΟ ΧΙΛ (εκδόσεις Πατάκη)
6. **Last dance and other stories** ΤΗΣ VICTORIA HISLOP (εκδόσεις Headline)
7. **Wolf Hall** ΤΗΣ ΧΙΛΑΡΙ ΜΑΝΤΕΛ (εκδόσεις Harpercollins)
8. **Χιουρρέμ** ΤΗΣ ΚΑΤΡΙΝ ΚΛΕΜΑΝ (εκδόσεις Νεφέλη)
9. **Levels of life** ΤΟΥ JULIAN BARNES (εκδόσεις Random House)

ΔΟΚΙΜΙΑ, ΙΣΤΟΡΙΑ, ΒΙΟΓΡΑΦΙΕΣ κ.ά.

1. **Αυτή είναι η κουζίνα μου** ΤΟΥ ΒΑΓΓΕΛΗ ΔΡΙΣΚΑ (εκδόσεις Πατάκη)
2. **Γιατί το Βυζάντιο** ΤΗΣ ΕΛΕΝΗΣ ΓΛΥΚΑΤΖΗ-ΑΡΒΕΛΕΡ (εκδόσεις Μεταίχμιο)
3. **Ενας αστρολάβος του ουρανού και της ζωής** ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑΚΗ (Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης)
4. **Μιλώντας με την Αλίκη για τη φιλοσοφία και το νόημα της ζωής** ΤΗΣ ΣΩΤΗΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ (εκδόσεις Πατάκη)
5. **Πριν το τέλος** ΤΟΥ ΚΡΙΣΤΟΦΕΡ ΧΙΤΣΕΝΣ (εκδόσεις Μεταίχμιο)
6. **Πώς βίωσα τον ναζισμό** ΤΟΥ ΖΟΖΕΦ ΚΟΕΝ (εκδόσεις Αρμός)
7. **1821 – Η αρχή που δεν ολοκληρώθηκε** ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΚΑΚΟΥΡΗ (εκδόσεις Πατάκη)
8. **Η διάσωση** ΤΩΝ ΚΑΡΙΝΑΣ ΛΑΜΨΑ ΚΑΙ ΙΑΚΩΒ ΣΙΜΠΗ (εκδόσεις ΚΑΠΟΝ)
9. **Πώς να διατηρήσουμε την ψυχική μας ισορροπία** ΤΗΣ ΦΙΛΙΠΑ ΠΕΡΙ (εκδόσεις Πατάκη)

www.clipnews.gr